

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

2019

Natalie Stará

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Konstrukce identit matek bez domova: případ Městského azylového domu pro ženy a matky v Pardubicích

Bakalářská práce

Autor: Natálie Stará

Studijní program: B6703 - Sociologie

Studijní obor: Sociologie obecná a empirická

Forma studia: Prezenční

Vedoucí práce: Mgr. Petra Tlčimuková

Hradec Králové, 2019

Zadání bakalářské práce

Autor: Natálie Stará

Studium: F15BP0165

Studijní program: B6703 Sociologie

Studijní obor: Sociologie obecná a empirická

Název bakalářské práce: **Konstrukce identit matek bez domova: případ Městského azylového domu pro ženy a matky v Pardubicích**

Název bakalářské práce AJ: Identity construction of homeless mothers: the case of shelter for women and mothers in Pardubice

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce je případovou studií pojednávající situaci uživatelek azylových domů pro matky s dětmi. Cílem práce je zjistit, jak tyto osoby vnímají svoji situaci a vzhledem k ní konstruuji vlastní identitu. V teoretické části se zaměřím především na problematiku bezdomovectví žen a matek a roli azylových domů v řešení této problematiky. Empirická část práce zpravuje o kvalitativním výzkumu, který jsem realizovala v Městském azylovém domě pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích. Budu se zde zabývat konkrétními případy uživatelek služby v tomto zařízení. Na základě analýzy dat z narativních rozhovorů se zaměřím se na způsoby, jakými se vztahují k identitě bezdomovkyně a interpretují svou sociální situaci.

HAASOVÁ, J. Jak žijí v Olomouci ženy bez domova. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. ISBN 80-2441238-1 KELLER, J. Posvácení bezdomovců. Úvod do sociologie domova. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. ISBN 978-80-7419-155-8 MAREK, STRDNAD, HOTOVCOVÁ Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb. Praha: Portál, s.r.o., 2012. ISBN 978-80-262-0090-1 LIEBOW, E. Tell them who I am: the lives of homeless women. New York: Penguin Books, 1993. ISBN 9780140241372. CLOKE, Paul J., Jon. MAY a Sarah. JOHNSEN. Swept up lives?: re-envisioning the homeless city. Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2010. ISBN 9781405153873.

Garantující pracoviště: Katedra sociologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Petra Tlčimuková

Datum zadání závěrečné práce: 7.12.2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 25. 6. 2019

Natalie Stará

.....

Anotace

Stará, Natálie. 2019 *Konstrukce identit matek bez domova: případ Městského azylového domu pro ženy a matky v Pardubicích*. Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové. 77 stran. Bakalářská práce.

Bakalářská práce je případovou studií pojednávající o situaci uživatelů azylového domu pro matky s dětmi v Pardubicích. Cílem práce je zjistit, jak tyto osoby vnímají svoji situaci a vzhledem k ní konstruují vlastní identitu. V teoretické části se zaměřuji především na problematiku bezdomovectví žen a matek, téma identity a pohled sociologie domova a rodiny na problematiku matek bez domova. Následně popisuji metodologii výzkumu. Empirická část práce vychází z kvalitativního výzkumu, který jsem realizovala v Městském azylovém domě pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích. Zde se zabývám konkrétními případy uživatelů služby v tomto zařízení. V analýze dat z polostrukturovaných rozhovorů jsem se zaměřila na způsoby, jakými se vztahují k vlastní identitě matky a bezdomovkyně a jak interpretují svou sociální situaci.

Klíčová slova: sociologie, bezdomovectví, konstrukce identity, role matky

Annotation

Stará, Natálie. 2019 *Indentity construction of homeless mothers: the case of shelter for women and mothers in Pardubice*. Hradec Králové: Philosophical Faculty, University Hradec Králové. 77 pp. Bachelor Degree Thesis.

This thesis is a case study about situation of users in shelter for women and mothers with children in Pardubice. The objective of this thesis is to discover how these people percieve their own situation and how do they construct their own identity of homeless person. Theoretical part focuses on the perspective of sociology of home and sociology of family on a problem of homeless mothers and their indentity. In theoretical part I also describe the metodology of qualitative research. In the second part I write about my qualitative research which I realized in the shelter for women and mothers in Pardubice. Here I focus on specific cases of user of this shelter. Using the data from the semi-structured interviews I analyze how they construct their identity and percieve their social situation.

Key words: sociology, homelessness, identity construction, role of mother

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Petře Tlčimukové za odborné vedení, ochotu a trpělivost při psaní mé práce. Poděkování patří také klientkám a sociálním pracovnícím Městského azylového domu pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích, bez jejichž ochoty by práce ani nemohla vzniknout. V neposlední řadě, z celého srdce děkuji mým přátelům, partnerovi a především mé rodině za veškerou podporu, kterou mi po dobu mého studia poskytovali.

Obsah

Úvod.....	9
1. Teoretická část.....	11
1.1 Bezdomovectví z pohledu sociální práce a sociologie: rozlišení přístupů k tématu	11
1.1.1 Ženy bez domova	15
1.1.2 Identita jako sociologické téma	19
1.2 Matky bez domova na průniku sociologie domova a rodiny.....	22
1.3 Metodologie výzkumu.....	31
1.3.1 Výzkumný vzorek	32
1.3.2 Sběr dat	33
1.3.3 Metoda analýzy dat.....	35
2. Empirická část.....	36
2.1 Analýza výzkumu.....	36
2.1.1 Charakteristika respondentek.....	36
2.1.2 Jak se matky bez domova identifikují s identitou bezdomovkyně?.....	40
2.1.3 Jak vnímají matky bez domova samy sebe?.....	43
2.1.4 Jak matky bez domova vnímají domov?	46
2.1.5 Jakou souvislost má rodinné zázemí a vnímání současné situace matek bez domova?	49
2.1.6 Jakou souvislost má dětství matek bez domova s jejich aktuální situací?	52
2.2 Shrnutí.....	53
2.3 Vlastní kritika výzkumu	56
Závěr	57
Seznam použité literatury	59
Přílohy.....	63

Úvod

Bezdomovectví je v dnešní společnosti stále více diskutovaným fenoménem. Setkáváme se s ním především v metropolích, méně již na venkově. Ať už ale pocházíme odkudkoliv, většina z nás se s bezdomovectvím přímo, či nepřímo setkala. Bezdomovectví je ale reálnou hrozbou, která se týká každého člena naší společnosti. Příčin propadu do této společenské sféry je mnoho. Může být způsoben vlastními chybami a špatnými rozhodnutími, ale i sledem několika nešťastných událostí, který má za následek ztrátu životních jistot a přechod do stavu nouze. Mnohdy se mezi osobami bez domova nachází ženy a matky s nezletilými dětmi. V neúplné rodině se špatným zázemím, která dítěti není oporou a nedává mu pocit bezpečí, pravděpodobně nemůže proběhnout správná socializace. Neosvojení si hodnot, chování a zvyků společnosti může mít, společně se špatnou výchovou, za následek vychování dalšího jedince, který může být potenciálně ohrožen bezdomovectvím. Takové rodiny často žijí u příbuzných, nebo v azylových domech, nemají ale stálé ubytování, kterému by mohli říkat domov a měli v něm dostatečné zázemí pro výchovu dětí. V takových případech jsme mnohdy svědky opakovaného využívání sociálních služeb a toho, že matky nejsou schopny postavit se na vlastní nohy, protože život v azylovém domě se značně liší od samostatného života ve vlastním bytě.

Bezdomovectví je fenoménem diskutovaným jak v oboru sociální práce, tak v oboru sociologie a někdy může dojít k jejich prolínání. Moje práce se bezdomovectvím zabývá především z pohledu sociologie domova a sociologie rodiny, hledá nové uchopení problematiky na průniku těchto dvou podoblastí sociologického bádání, a to s ohledem na problematiku konstrukce identit osob bez domova. Cílem práce je tedy zjistit jak se vybrané klientky azylového domu vztahují k označení „matka bez domova“, jak chápou pojem domov a jak interpretují svou situaci. Pro dosažení cíle jsem si zvolila několik výzkumných otázek. První z nich se ptá, jak se matky bez domova vztahují k bezdomovectví. Dále mě také zajímá, jak tyto ženy vnímají samy sebe a svou situaci. Důležitou

výzkumnou otázkou je, jak ženy bez domova vnímají domov. V neposlední řadě se mé výzkumné otázky zabývají vlivem dětství a partnerského vztahu na aktuální situaci respondentek. V teoreticko-metodologické části se zabývám definicemi bezdomovectví a vysvětluji je na pozadí sociologie domova a rodiny. Srovnávám zde přístupy různých autorů. Následně informuji o metodologii výzkumu. Empirická část práce pak pojednává o kvalitativním výzkumu, který jsem uskutečnila v Městském azylovém domě pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích. Za pomoci polostrukturovaných rozhovorů zjišťuji, jakým způsobem se matky bez domova ke své aktuální situaci vztahují a jak konstruují svou identitu. V kapitole Shrnutí seznamuji čtenáře s výsledky mého výzkumu a srovnávám je s teoretickými předpoklady, které jsem pojednala v první části práce. V Závěru shrnuji všechny poznatky, ke kterým jsem při psaní práce a výzkumu došla, do jednoho celku.

1. Teoretická část

Tato kapitola se zaměřuje především na základní charakteristiku bezdomovectví, diskutuje základní znaky jevu a přístup k němu z pozice sociální práce a sociologie. Zatímco sociální práce se zajímá o bezdomovectví jako patologický jev a hledá jeho řešení, sociologie se na něj snaží nahlížet opačně a zabývá se spíše analýzou chování osob bez domova, vnímáním jejich sociální situace a tím jak je vnímá majoritní společnost. Po definování tohoto fenoménu se kapitola zabývá pohledem sociologie domova a rodiny na bezdomovectví matek. V závěru kapitoly se vyjádřím k metodologickým východiskům práce.

1.1 Bezdomovectví z pohledu sociální práce a sociologie: rozlišení přístupů k tématu

Pro lepší představu o rozšířenosti bezdomovectví v naší zemi uvádím několik čísel. Dle statistického úřadu ČR se v Česku nachází 11 496 bezdomovců[www.vdb.czso.cz]. Toto číslo ale nepovažuji za přesné, jelikož ne všichni lidé bez domova se přihlásili ke Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011. Hradecký dokonce v rozhovoru pro Českou pozici [www.ceskapozice.lidovky.cz] uvádí: „A dospěli jsme zhruba k 30 tisícům bezdomovců – zjevných na ulici či skrytých v azylových domech. Ani další čísla nejsou bez zajímavosti. Lidí potenciálně ohrožených bezdomovectvím u nás žije okolo sta tisíc – zejména žijících na hranici chudoby či živořících v ubytovnách, což se do budoucna ukazuje jako velký problém.“ Mezi všemi sečtenými podíl žen činil 21,5 %.

Bezdomovectví nebylo vždy součástí našeho slovníku. Tento termín se dostává do našich končin až po roce 1989. Důvodem byla změna politického režimu. Komunismus nedovolil, aby existoval někdo, kdo nepracuje a nemá střechu nad hlavou a v případě tohoto chování byl člověk označen za příživníka. Lidé závislí na alkoholu se sice pohybovali na okraji společnosti, ale vždy bylo zajištěno, aby měli

nějaké zařazení, ať už se jednalo třeba o uklízení. Až po změně režimu a rušení firemních ubytoven, díky kterému přišli lidé o bydlení, byla společnost ochotna přiznat, že takoví lidé existují [Průdková 2008]. Ve světě se ovšem bezdomovectvím zabývali autoři již mnohem dříve, než u nás. „Bezdomovci byli již od přelomu 19. a 20. století, kdy se tento jev začíná orientovat na města, považováni za devianty a jejich jednání za patologické, a to jak v očích laické společnosti, tak i akademiků.“ [Vašát 2012: 248]

Termínů pro označení bezdomovce je hned několik. Někteří lidé například upřednostňují termín osoba bez přístřeší, nebo člověk na ulici. Nynější zákon o sociálních službách [Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách] definuje bezdomovce jako osobu bez přístřeší a v nepříznivé sociální situaci. [Průdková 2008]

Ráda bych představila definice autorů, kteří se zabývají bezdomovectvím především z pohledu sociální práce. Vágnerová a kol. [2018] bezdomovectví nazývají formou extrémního vyloučení ze společnosti. Hlavní charakteristikou je pro něj absence stálého bydlení a trvalých mezilidských vztahů. V tom se shodují i s dalšími autory. Průdková a Novotný [2008] uvádějí, že bezdomovectví nespočívá pouze ve ztrátě střechy nad hlavou, ale i ztrátě pocitu bezpečí a místa, kam člověk náleží a je mu tam dobře. Uvádějí také, že se jedná o proces marginalizace, tedy nepodílení se způsobu života majoritní společnosti. V rámci bezdomovectví není umožněn přístup k některým zdrojům majoritní společnosti, jako jsou bydlení, zaměstnání, vzdělávání, sociální ochrana a zdravotní péče [Průdková, Novotný 2008].

Poměrně nestandardní pojetí bezdomovce uvádí Jencks ve své publikaci *The Homeless* [1994]. Píše, že někteří američtí sociologové definují bezdomovce jako člověka bez rodinných vazeb a to bez ohledu na to, zda má střechu nad hlavou, nebo ne [Jencks 1994].

Obdobný pohled na bezdomovectví uvádí ve svém článku i Vašát [2012]. Tvrdí, že téměř všechny definice pracují s domovem jakožto s fyzickou strukturou, a to

především proto, že jsou ovlivněny ideologiemi. Ty mnohdy používají místo slova dům slovo domov, aniž by to bylo nezbytně nutné. Proto se v definicích objevuje tendence vnímat domov pouze jako materiální věc, nikoli jako pojem vztahující se k vztahům a prostředí. Mnohdy se ovšem můžeme pohybovat na pomezí sociologie bydlení a sociologie domova. Zatímco sociologie domova se zabývá spíše vnímáním prostoru, jako místa kam člověk náleží, sociologie bydlení se zabývá povahou bydlení a jeho ekonomickou dimenzí [Musil 2005]. Pro sociologii bydlení je zajímavý vztah subjektů bydlení a materiální povahy bydlení. Subjektem bydlení je v tomto případě myšleno spolubydlení od rodin až po větší skupiny se společným zájmem nebo účelem soužití [Gibas 2017]. V tomto přístupu spatřuji právě rozdíl mezi domem (materiální povaha) a domovem (vztahy subjektů), o kterém jsem se již zmiňovala výše. Gibas [2017] definuje vztah mezi domem a domovem jako kulturně a historicky kolísavý. Odkazuje se na Rykwerta [1991], který vnímá dům jako prostorově limitovaný úkryt a domov jako stav, který nevyžaduje přítomnost domu, jelikož doma se osoba může cítit kdekoli. Ve většině případů tedy můžeme říci, že „domov překračuje bydlení, a to na rovině prostorové, kdy se domov z obydlí rozpíná do města a širších sociálních a geografických celků, ale především na rovině existenciální, kdy domov představuje základní situaci ukotvení člověka ve světě.“ [Gibas 2017: 244].

Nyní se stručně zaměřím na typologii osob bez domova. Tou nejčastěji využívanou je ta, kterou používají ve své publikaci Hradecká a Hradecký [1996]. Vychází z evropské typologie bezdomovectví ETHOS [www.feantsa.org] která pracuje s proměnlivostí bezdomovectví jako procesu. Sociální situace osob bez střechy nad hlavou se neustále mění, tudíž propad na ulici nemusí být definitivní stejně jako návrat do společnosti. Narazit můžeme na bezdomovce zjevné (osoba bez přístřeší, na první pohled na okraji společnosti), skryté (osoby, které buď nevyužívají sociálních služeb, nebo jejich situace není na první pohled patrná a snaží se ji zakrýt) a potencionální (osoby, které přechodně bydlí, ale hrozí jim ztráta ubytování a propad na ulici).

Pole sociologické nabízí odlišnou typologii bezdomovců. Nejčastěji používanou je ta, se kterou přišli Snow a Anderson ve své knize *Down on Their Luck. A study of Homeless Street People* [1993], která je založena na empirickém průzkumu provedeném v Texasu. Uvádějí taktéž tři kategorie. Skupina dislokovaných bezdomovců jsou osoby, které jsou na ulici krátce a poprvé v životě. Druhá skupina je v originále nazvaná *straddles* (Vašát překládá jako nezařazení) a jedná se o osoby, které se stále identifikují se svým předchozím životem, ale zároveň žijí na ulici. Nacházejí se tedy jednou nohou ve svém předchozím životě a druhou v třídě nejchudších. Skupina bezdomovců – outsiderů je nejbližší představě bezdomovce, kterou má většina laické společnosti. Jedná se o osoby, které se neustále pohybují mimo standardy majoritní společnosti [Vašát 2012].

Krátce se také zmíním i o příčinách bezdomovectví. Člověk se většinou nestane bezdomovcem díky jedné události. Propad na ulici je proces, který probíhá v několika fázích a většinou se jedná o nakupení stresujících událostí v kombinaci s neschopností je řešit. „Spirála vyloučenosti je proces, který souvisí s nezaměstnaností a nízkými příjmy, ztrátou bydlení, nerovnostmi mezi muži a ženami, nevyvážeností rodinného života, nízkým vzděláním a nekvalifikovaností, malými příležitostmi, jichž se lidem dostává, se zdravotní péčí, zabezpečením ve stáří, s občanstvím a dalšími jevy.“ [Hradecká, Hradecký 1996: 34]. Každého bezdomovce dostala na ulici jiná událost, ale lze najít podobnosti v impulzivním chování a zkratovitých reakcích, které tyto lidé před propadem ze společnosti měli [Vágnerová, Marek, Csémy 2018]. Průdková [2008] podotýká, že ne vždy je snadné rozpoznat, co je příčinou a co následkem bezdomovectví. Jako příklad udává alkoholismus, ale tuto teorii lze aplikovat téměř na všechny atributy, které se uvádí jako příčina propadu na ulici.

Setkat se můžeme se dvěma typy příčin propadu na ulici. Marek a jeho kolektiv [2012] ve své publikaci uvedli dělení na objektivní a subjektivní příčiny, kterého se drží i většina autorů věnujících se bezdomovectví. Sociální vyloučení je ale většinou důsledkem kombinace obou typů. Lze říci, že objektivní příčiny přisuzujeme chybě v systému. Jedná se o události, které nejsou ovlivnitelné jedinci,

ale státem a jeho legislativou. Mluvíme tím o míře nezaměstnanosti, vysokých cenách bydlení, nedostatečné podpoře ve stáří, chudobě, špatné zdravotní péči apod. [Průdková 2008] Subjektivní příčiny jsou naopak znakem selhání jedince a jeho okolí. Podléhají jedincově osobnosti, stupni socializace, vzdělanosti, zdravotnímu stavu a ekonomické situaci. Hradecká a Hradecký [1996] je utřídili do čtyř kategorií:

- materiální – nezaměstnanost, neschopnost spravovat svůj majetek, neschopnost udržet si stálé bydlení, ztráta někoho z blízkých, ztráta majetku, dluhy, ...
- vztahové – rozchody a rozvody, násilí v rodině, sexuální zneužívání, přerušené kontakty v rodině, osamělost, ...
- osobní – závislost na drogách a alkoholu, psychické či fyzické postižení, samota, sociální nezralost, nesamostatnost, ...
- institucionální – propuštění z výkonu trestu, výchovného či léčebného ústavu

1.1.1 Ženy bez domova

Pro svou práci považuji za důležité zmínit, že skryté bezdomovectví se ve značné míře týká žen a matek s dětmi bez přístřeší, které jsou nuceny využívat služeb azylových domů, aby nedošlo k odebrání dětí z jejich péče. Svobodová [1999] uvádí, že česká legislativa nezaručuje dostatečnou ochranu týraných matek a žen, proto se musí uchýlit do azylových domů, pro ně určených, a muži trýznitelé nadále zůstávají v dříve společném obydlí.

Bezdomovectví žen má mnoho společného i rozlišného s bezdomovectvím mužů. Pro ženu přináší život na okraji společnosti jistá specifika, která muži leckdy řešit nemusí. Zároveň, ale může být žena svým způsobem zvýhodněna. Právě ženám na ulici se ve svém dvouletém výzkumu věnovali Stacy, Rowe a Jennifer

Wolch [1990]. Dle jejich průzkumu tvrdí, že osoby bez domova se vyznačují nedostatkem časoprostorové kontinuity, což má vliv na sociální sítě, které si vytváří. Tyto osoby postrádají jisté zdroje, které by v majoritní společnosti měli k dispozici (rodina, přátelé, práce, atd.) a proto se uchylují k alternativním způsobům obživy (žebrání, recyklování materiálů, ilegální činnosti, atd.). Zmíněné sociální sítě bezdomovců autoři rozdělují na dvě složky, a to síť vrstevníků (peer network) a síť vedení (homed network, od slova homing - navádět). Síť vrstevníků je vlastně bezdomoveckou komunitou, zahrnuje tedy přátele, partnery, apod. Síť vedení sdružuje všechny aktéry, kteří v životě bezdomovce mají nějakou naváděcí (vedoucí) roli. Jsou to například sociální pracovníci, dárci, občasní kolegové a vlastně všichni, kteří nějakým způsobem napomáhají osobám bez domova v jejich životní situaci. Neznamená to ovšem, že by obě složky byly zastoupeny rovnoměrně. „Složení vrstevnické i vedoucí sítě, stejně tak jako míst, kde se sociální interakce objevují, může být nestabilní a může s postupem času kolísat vzhledem k pomíjivosti bezdomovecké populace.“ [Rowe, Wolch 1990: 190].

Haasová [2005] poukazuje na problém nerovnosti mužů a žen. Říká, že ženy patří mezi nejzranitelnější a jejich pozice ve společnosti je po všech stránkách (politická, ekonomická i sociální) nesebná. Poukazuje i na minulý režim. „Je zajímavé, že o rovnoprávnosti žen a mužů se mluvilo již v době totalitního režimu komunistů v České republice. Přitom ženy v této tolik proklamované „spravedlivé“ společnosti byly diskriminovány. Průměrná mzda žen dosahovala jen 70 % průměrné mzdy muže“ [Haasová 2005: 22].

Ženy bez domova většinou nejsou příliš v kontaktu s rodinou, která by jim byla nějakým způsobem nápomocná. Některé se sice snaží usilovně udržet, či znovu vybudovat vztah se svou rodinou, ale mnoho z nich se od blízké rodiny naopak distancuje. Komplikovanost tohoto vzorce umocňuje fakt, že kontakt s rodinou není záležitostí jednoho vztahu, ale několika vztahů komplexních [Liebow 1993].

Pojďme se nyní blíže zaměřit na vztahy žen bez domova. Síť vrstevníků dokáže do jisté míry nahradit funkci domova a poskytnout časoprostorovou kontinuitu, ukotvení identity a posílit sebeúctu. Ženy, oproti mužům, na ulici snáze

navazují nové vztahy, což se pro ně ukazuje jako výhodné. Vysvětlením může být fakt, že složení bezdomovců je genderově nevyrovnané. Pro ženu ulice představuje nebezpečný prostor, protože je zranitelná vůči mužům. Pokud si nemůže dovolit ubytování v nějakém ubytovacím zařízení, je vystavena riziku napadení nebo zneužití, a právě z tohoto důvodu je pro ni výhodné navázat blízký (partnerský) vztah s někým z komunity bezdomovců (sítě vrstevníků). Takový partner je schopný ženu bránit. I v komunitě, která dobře zná své členy, všichni ostatní ví, že je žena pod něčí ochranou a je v relativním bezpečí, i když její partner není fyzicky přítomen [Rowe, Wolch 1990]. Zároveň v případě partnerství žena posiluje svou sebeúctu, protože je vnímána jako partnerka, a (potencionální) matka, má tedy základní předpoklady pro to být dobrou ženou. Obecně mají ženy bez domova snahu svou životní situaci skrývat a splynout s majoritní společností především co se týče veřejných míst. Za prvé tím potlačují identitu bezdomovkyně a zadruhé se jedná o snahu uspokojit základní životní potřeby, jako jsou například hygiena, praní a úkryt, v rámci veřejných míst. „Rozpoznávajíc, že bezdomovci nejsou přijímáni nebo tolerováni na veřejných místech a ve veřejných budovách, prezentování se jako ne-bezdomovci bylo častou strategií dotazovaných žen.“ [Casey, Goudie, Reeve 2008: 905]. Právě fakt, že vyloučení z veřejného prostoru v centru města je pro bezdomovectví typické, vyvolává v ženách rezistenci vůči tomuto vyloučení [Casey, Goudie, Reeve 2008].

Stejně jako partnerství na ulici přináší ženám jisté výhody, může pro ně být i značně nevýhodné. Jedná se hlavně o násilí ze strany partnera, o kterém píše Rowe a Wolch [1990]. Tyto ženy ovšem násilí svých partnerů mnohdy tolerují, protože je pro ně přijatelnější vědět, že budou pravděpodobně napadeny někým známým, než žít v neustálém strachu z nečekaného napadení a zneužívání neznámými osobami. Tuto teorii předvádějí na páru, který se zúčastnil jejich výzkumu. Přesto, že byla žena svým partnerem obtěžována a on podkopával její sebevědomí, neodešla od něj a to právě proto, že převažovaly materiální a bezpečnostní výhody soužití s ním. „Skrytě prosazovala nezávislost schováváním peněz a cigaret před Mattem, ale cena, kterou za to platila, bylo fyzické násilí.“ [Rowe, Wolch 1990: 194].

Vztahy v sociálních sítích jsou zásadní především, co se týče uspokojení některých základních potřeb. To se projevuje i v síti vedení, kterou jsem popisovala výše. Rowe a Wolch [1990] to ukazují na případu žebrání. Ženy bez domova si svým chováním (pokud je bezproblémové) na svou stranu dokáží naklonit některé lidi z vedoucí sítě (ochranky obchodních center apod.), kteří jsou ochotni je na veřejných místech nechávat a například se umýt na veřejných toaletách, nebo žebrat před obchodními centry právě proto, že ví, že jsou bezproblémové. „Sociální síť tvořené členy vedoucí komunity, díky žebrání, mohou být zdroji logistické, materiální i emocionální podpory a slouží jako zdroje pozitivní sebeúcty pro ženy bez domova.“ [Rowe, Wolch 1990: 196]. I přesto, že tyto ženy jsou pod „ochranou“ některých lidí, musí čelit nátlaku a někdy i obtěžování ze strany veřejnosti. Mnohdy se dokonce musí bránit sexuálními útokům, protože je muži zaměňují za prostitutky [Rowe, Wolch 1990].

Přesto ale „mnoho žen je hrdých na svou identitu žebračky, protože se nemusí spoléhat výhradně na veřejné a charitativní instituce, které by jim pomáhaly“ [Rowe, Wolch 1990: 197]. Žebrání je pro ně dobrým, státem nezdokumentovatelným, zdrojem peněz, který je ovšem každý den jiný. Výdělek se odvíjí jak od ochoty dárců, času stráveného žebráním tak i od respektování žebráků autoritami. Dlouhodobé spoření peněz je pak v případě žebrání velmi obtížné [Rowe, Wolch 1990].

Vraťme se nyní k tomu, jak ženy bez domova pracují se svou identitou bezdomovkyně. Snow a Anderson ve své práci [1987] zavádí pojem identitní práce (identity work). Jedná se o aktivity, které mohou zmíněné ženy provozovat na veřejných místech a pomáhají jim vytvářet a udržovat identitu, která je v souladu s pojetím sebe sama. Casey, Goudie a Reeve [2008] doplňují, že „identity bezdomovkyň – způsob, jakým vnímají samy sebe vzhledem k bezdomovectví a způsob jakým je vnímají ostatní – se ukázaly jako faktor ovlivňující každodenní životy a užívání prostoru.“ [Casey, Goudie, Reeve 2008: 909]. Ženy, které se zapojily do výzkumu Caseyho a jeho spolupráčníků, se snaží třemi způsoby chování vystupovat jako právoplatné uživatelky veřejných prostorů, aniž by z nich byly

vyhnány. Zaprvé se snaží za každou cenu udržet identitu, kterou měly ještě před příchodem na ulici. Zadruhé se prezentují jako slušné a bezproblémové, aby zakryly klasické znaky bezdomovectví. V třetím případě se v rámci veřejných prostor distancují od ostatních členů bezdomovecké komunity, tak aby nebylo zjevné, že jsou její součástí [Casey, Goudie, Reeve 2008]. Nyní se zaměřím se téma identity, které s bezdomovectví souvisí a v mém výzkumu hraje podstatnou roli

1.1.2 Identita jako sociologické téma

V této kapitole bych se ráda zabývala identitou jedince žijícího na ulici. Jak bylo zmíněno výše, identita ženy bez domova je utvářena mnoha různými faktory, již v počátcích bezdomovectví i v jeho průběhu. Vidíme jistou návaznost na stigma týrané ženy (ženy se pak chtějí osamostatňovat a nechtějí využívat pomoci ostatních), což se odráží ve způsobech, jakými se svou situací snaží řešit.

Definovat identitu nelze jednoznačně. Komplikovanost termínu potvrzuje i Geist [1992], který uvádí, že se jedná o „v sociologii a v (sociální) psychologii velmi frekventovaný termín s mnohoznačnými, nezřídka rozpornými významy v užití různých autorů, škol a směrů“ [Geist 1992: 119]. V sociologické literatuře se objevuje pojem identity ve dvou různých verzích. První pojednává o identitě jako o stálém a neměnném jevu. Druhá naopak mluví o identitě, která je proměnlivá a náhodná. Tuto koncepci identity využívá například Goffman [1967] nebo Brubaker [2002]. Oba autoři tvrdí, že identita je sociálně konstruována a postupem času se mění, a to i v případě, že si to osoba sama neuvědomuje. Tato koncepce je pro moji práci vhodnější, protože ti, kteří se do situace života bez domova dostali v průběhu života a nenarodili se do ní, mohou svou situaci vnímat různorodě a to se jeví jako sociologicky zajímavé.

Obecně lze identitu vnímat jako „hluboký pocit vlastní totožnosti založený na prožívání vlastní komunity. Jakým člověkem jsem a čím se liším od druhých. Zahrnuje i hodnoty, kterým jedinec věří a na nichž zakládá smysl svého života

(světonázor, osobní ideologie).“ [Jandourek 2007: 104]. Člověk v rámci své identity může zaujmout i několik různých sociálních rolí. I přes všechny jednotlivé role ale zůstává zachováno vědomí sebe sama. Osoba se může zabývat rozličnými činnostmi a působit na společnost různě, ale stále být sama sebou [Bernard 2008].

„Identita se utváří během sociálních procesů. Jakmile je vytvořena, je udržována, obměňována, dokonce i přebudována sociálními vztahy. Sociální procesy, jež se podílejí na formování i udržování identity, jsou dány sociální strukturou.“ [Berger, Luckman 1999: 170 - 171]. Jak bylo uvedeno, identita, čili vnitřní sebeidentifikace, je utvářena na základě interakce jedince s okolím. Z pravidla je ovlivněna kolektivním a individuálním aspektem. V rámci kolektivní identity se jedná o společné rysy, které sdílí skupina lidí a vytváří tak pocit sounáležitosti s danou skupinou. Identita individuální je o něco málo komplikovanější, dělí se totiž na osobní – jak se člověk identifikuje sám k sobě, a sociální (skupinovou) – jak se člověk identifikuje k určité skupině lidí [Jandourek 2007].

Konstrukce identity

Zajímavé pojetí identity nacházím v eseji Velkoměsto a duchovní život od George Simmela [1903], který tvrdí, že není možné, aby člověk nahlížel na svůj život individuálně, protože každý den musí vnímat své okolí, které jej ovlivňuje. To je podle mého názoru dobře aplikovatelné na soudobou společnost. Jedinec se může obávat toho, že bude společností vnímán pouze jako součást seskupení, nikoli jako individuální člen společnosti, který má své specifické znaky, zájmy a potřeby. To vede ke snaze odlišit se od ostatních a vytvořit svoji vlastní identitu.

Jak jsem již zmínila, identita se začíná formovat již v dětství v rámci socializace. G. H. Mead [2017] se zabývá formováním identity právě v tomto období života. Identitu dělí na subjektivní (I) a objektivní (Me). Toto dělení podle něj vědomě nastává již okolo 5. roku života. Tvrdí, že identita je formována tím, že

I sleduje a ovlivňuje *Me* jako objekt, jež je výsledkem vnímání ostatních lidí. Z toho vyplývá, že když se snažíme dát druhým náhled na naši osobnost, dáváme jim vlastně svůj náhled na sebe sama. Jinými slovy sami sebe prezentujeme tak, jak si přejeme, aby nás druzí vnímali.

Na Meadovu teorii navazuje Erwing Goffman, jeden z nevýznamnějších autorů v oblasti sociálního konstruktivismu. Této tématice se věnuje především ve své knize *Všichni hrajeme divadlo* [1999]. Jeho teorie vypovídá o tom, že člověk neustále vystupuje před ostatními v jiných rolích, a to v závislosti na typu situace a okolí. Toto chování přirovnává k divadlu. Naše okolí je stavěno do pozice diváka a my sami hrajeme roli, v rámci které si nasazujeme masku. Cílem role je podat našemu okolí (obecenstvu) pohled na naši osobu tak, aby nás vnímali způsobem, který my chceme. Meadovo pojetí identity rozvíjí a pod jiným označením rozlišuje 3 složky, ze kterých se identita jako celek skládá. Osobní identita je souhrnem jedinečných vlastností nebo spíše souhrnem rolí člověka. Sociální identita je vnímána jako něco, co máme společné s určitou skupinou lidí, něco podle čeho nás mohou ostatní snadno kategorizovat. Termínem, který k Meadově teorii identity přidává, je tzv. ego identita, která je směsicí různých znaků obou předcházejících identit [Goffman 1999].

Faktory, které utváří a přeměňují naši identitu, jsou zajisté čas a zkušenost. S odstupem času nahlížíme na staré události, pod vlivem nejnovějších zkušeností, jinak. Z toho je zřejmé, že utváření identity není jednorázové, ale celoživotní proces, který závisí na interpretaci našich vzpomínek a na našich zkušenostech. Časová kontinuita je zásadní, protože pro uvědomění si proměny sebe sama je nezbytné vědět, kým jsme byli, kým nyní jsme a kým chceme být. V neposlední řadě je pro formování identity důležité místo. Místo, které sdílíme s ostatními lidmi (obchod, domov, náměstí, park, ...) je prostorem, kde se krystalizují vzpomínky a zároveň je prostředkem změny současné identity na identitu budoucí [Csaba 2006]. Nyní, po přiblížení problematiky žen bez domova a jejich identity se zaměřím na to, jakým způsobem na ni pohlíží sociologie rodiny a domova.

1.2 Matky bez domova na průniku sociologie domova a rodiny

Tato kapitola pojednává o ženách žijících bez domova z pohledu dvou disciplín – sociologie domova a rodiny. Vzhledem k tématu, které jsem si stanovila, považuji informace z těchto dvou oborů za zásadní a nezbytné pro můj výzkum.

Na etymologický problém narážíme právě ve slově domov. Průdková [2008] poukazuje na fakt, že slovem domov nemůže být myšlena pouze střecha nad hlavou. Uvádí, že od domova člověk očekává pocit bezpečí a sounáležitosti, podporu své rodiny, pochopení a zázemí. „Mít domov znamená vědět, že se mám kam vrátit a že existují lidé, kteří mě mají rádi“. [Průdková 2008: 10]. S tím se ztotožňuje například i Vašát [2012], který tvrdí, že je v definicích mnohdy užito výrazu domov, který má ale mnohem širší význam, než pouhá fyzická střecha nad hlavou. Keller [2013] tvrdí, že domov by měl, v nejširším slova smyslu, každé živé bytosti poskytnout uspokojení třech potřeb. V první řadě se jedná o pocit bezpečí, který bohužel ulice neposkytuje. Dále domov plní stimulační funkci. Osoba bez domova přichází o podněty, které domov nabízí. Nemá tedy pocit, že je třeba cokoli řešit, protože nedostává podněty od ostatních (např. rodiny) a dostává se do stavu, kdy se kvůli své nečinnosti začíná nudit. A konečně jako poslední potřebu uvádí Keller potřebu vlastní identity. Domov souvisí s našimi blízkými, ale i s lidmi, kteří zde bydleli před námi a budou bydlet po nás. Pocit sounáležitosti s místem a lidmi poskytuje jedinci určitou identitu. Osoba bez domova je ovšem zcela anonymní, nemůže se identifikovat s konkrétním místem ani s lidmi.

Místo, které by mohlo být nazváno domovem, je vždy prostorem, který je určitým způsobem konstruován. Tím se zabývá například Vašát [2012]. Ten předkládá teorii, která tvrdí, že prostor a čas je konstruován každodenní praxí. Mnohdy se totiž setkáváme s názorem, že časoprostor je pouze prostředím, kde se odehrávají každodenní sociokulturní praxe. To ovšem není zcela pravdou, právě tyto praxe totiž zmiňovaný prostor dokáží transformovat. Povaha těchto míst je

dána především vztahy, které aktéři, identity a místa mezi sebou zaujímají. Všechny tyto části časoprostoru jsou spolu provázané a změna jedné ovlivní všechny ostatní.

Jak konkrétně tedy v časoprostoru vzniká místo? Každá část prostoru má jasný smysl, který mu jeho aktéři svým chováním přiřadí [Vašát 2012]. Na místě, kde nakupujeme potraviny například nespíme. Svým nákupem dáváme místu jasný smysl. Vztáhneme-li tuto teorii na případ matek bez domova na azylovém domě můžeme říci, že azylový dům plní funkci ubytování, nemělo by tedy být možné, aby si jeho klientky na stejném místě vydělávaly peníze prací.

Za zmínku ale jistě stojí i místa netradiční, která utváří především skupina bezdomovců zjevných. Tato místa Foucault [2003] nazývá heterotopiami. Jedná se o místa, která tvoří právě osoby na okraji společnosti. Tito aktéři dávají místům jiný účel, než jim dává majoritní společnost. Heterotopie „vzniká odmítnutím a každodenní rezistencí vůči dominantní definici tohoto místa.“ [Vašát 2012: 255]. Heterotopie nevznikají náhodně, ale s jistým záměrem. Jako příklad uvádí Vašát [2012] nefunkční eskalátor. Dominantní definicí v tomto případě je přesun do jiného patra, osoby bez domova jí ale přidělují svým chováním druhý význam, protože jim poskytuje kryté útočiště. Popsaný příklad je heterotopií – stanicí, jedním ze dvou typů heterotopie, které Vašát, Gibas a Poláková [2017] rozlišují. Druhou možností jsou tzv. heterotopie – domovy. Princip je podobný, přičemž tento typ je spíše trvalejšího rázu, na rozdíl od stanic, které jsou jedním z mnoha prostorů, které osoba bez domova navštíví. Domov je vždy tou, kam se vrací. Heterotopie - stanice jsou situovány především do center měst (např. obchodní centra), heterotopie - domovy se pak nachází především na jejich okrajích (např. opuštěná skladiště a budovy).

V tuto chvíli se nabízí otázka, proč se osoby bez domova stahují právě na okraje měst. Odpověď na tuto otázku nám poskytuje ve svém článku Vašát [2012]. Jedním z nejvýraznějších procesů ve městech je jejich revitalizace, neboli opětovné využívání a přeměna prostoru a to především za komerčním účelem. Na takových místech pochopitelně marginální osoby nejsou žádány a proto se jejich heterotopie přesouvají z revitalizovaných center měst do jejich okrajových částí, které nejsou

turisticky ani komerčně zajímavé. Problém v postkomunistických zemích tkví v tom, že při revitalizaci měst není příliš brán ohled na veřejnou sféru a lokální aktéry na rozdíl od západních států, které se snaží do procesu zahrnout jak veřejnou sféru, tak korporátní zájmy rovnocenně. Clocke a jeho spolupracovníci [2010] ale poukazují na fakt, že ačkoli jsou marginalita a stigma osob bez domova velmi výrazné, je v současné době k dispozici tolik sociálních služeb pro osoby bez domova, že pouhé skrývání již není možné.

Fenomenologie vychází z toho, že každá živá bytost se již narodí do nějak konstruovaného světa a je jeho fyzickou součástí. Spojení člověka a světa je tedy zcela zásadní a může být zkoumáno právě prostřednictvím míst. Místo je pak „prostředek orientace ve světě i identifikace s ním a ostatními lidmi.“ [Gibas 2017: 246]. Vztah k místu ovšem není jasně dán od počátku, ale je průběžně budován, protože do míst se promítají zkušenosti, vzpomínky i představy. Čím déle se v místě pohybujeme nebo ho obýváme, tím víc si k němu vytváříme vztah. Místo domova má tedy nezanedbatelnou časovou rovinu. S tímto přístupem můžeme jistě říci, že místa mají v našich životech jistý systém, coby žebříček jejich důležitosti a právě domov bývá tím místem nejdůležitějším, protože se k němu může člověk identifikovat [Gibas 2017]. S tím se ztotožňuje i Keller: „Domov bývá něčím trvalejším, časově i prostorově rozlehlejším, než každý z jeho obyvatel. Ten, kdo se v určitém místě cítí doma, má možnost identifikovat se s něčím, co ho spojuje s lidmi, kteří zde byli před ním.“ [Keller 2013: 15].

S přivlastňováním místa jako domova přichází i jistá závislost na něm a riziko jeho ztráty. Korosec-Serfaty [1985] tvrdí, že sociální i materiální změna domova může změnit náš vztah k místu zvaný domov. Uvádí příklad vloupání, kdy člověk ztratí pocit bezpečí, který mu domov poskytuje a ztrácí důvěru k místu, které obývá. Keller [2013] popisuje konstrukci domova jako obrannou strategii. „Je to snaha vytvořit alespoň v miniaturním měřítku velice nedokonalou napodobeninu navždy ztraceného věku útulného bezpečí a naprosté jistoty.“ [Keller 2013: 21].

Zaměříme se nyní na vztahovou rovinu domova. Bez pochyby je domov také místo, kde se setkáváme s ostatními lidmi, kteří nám poskytují určitý pocit

sounáležitosti. Keller [2013] označuje domov jako komunitu, protože je podle něj tento výraz sociologicky přívětivější. Komunita, do které se člověk narodí je idealizovaným obrazem domova, právě proto, že nabízí pocit sounáležitosti. „Obraz komunity jako přívětivého místa k životu klade důraz na takové rysy pospolitostního soužití, jako jsou solidarita a kooperace, poskytování péče a vzájemné opory, uznávání neformálních autorit a ochota pomáhat slabším.“ [Keller 2013: 38]. Zároveň ovšem zmiňuje, že komunity mají i svou odvrácenou tvář a to především, již zmíněným, pocitem sounáležitosti. Být součástí komunity s sebou svým způsobem nese i to, že má jedinec jistý odstup od osob, které její součástí nejsou. Participace v komunitě je možná za cenu dodržování jistých nepsaných norem, které mohou jedinci svým způsobem odpírat svobodu. To mi přijde zajímavé v souvislosti s pobytem matek na azylovém domě, které jsou součástí komunity matek bez domova, a lze očekávat, že s jejich pobytem přichází jistá omezení.

V souvislosti se vztahy utvářejícími domov se v literatuře často objevuje teorie dezafiliace [Vašát, Gibas, Poláková 2017; Shlay, Rossi 1992]. S touto teorií, která vypovídá o absenci rodinných vztahů osob bez domova přichází Bahr [1973]. Tvrdí, že osobám bez domova schází rodinné vazby, které jsou pro konstrukci domova téměř nezbytné. Právě kvůli tomu jsou údajně bezdomovci izolováni od majoritní společnosti. Na nedostatek teorie dezafiliace ovšem upozorňují Snow, Anderson [1993]. Dle jejich názoru totiž nepřihlíží k přátelským vazbám přímo mezi bezdomovci, které jsou většinou čistě účelné, ale přesto funkční. To ostatně potvrzuje i výzkum, který provedli Vašát, Gibas a Poláková [2017]. Vyplývá z něj, že tyto nepřilíš silné, ale fungující vztahy mezi osobami bez domova částečně mohou nahrazovat rodinné vazby. Taktéž Shlay a Rossi [1992] uvádí, že nedochází k absolutní izolaci a že pro současné bezdomovectví ani není charakteristická.

Zcela odlišný, a dle mého názoru velmi zajímavý, pohled na problematiku domova nabízí ve svém článku Csaba Szaló [2006]. Domov vnímá ze dvou různých pohledů, a to z mýtického a utopického. Mýtický domov je „v tomto případě pojímán jako místo, odkud člověk vyráží na svou cestu a kam se z této cesty vrací.

Domov je tedy místem, kam bychom se rádi vrátili tehdy, když jsme ho předtím opustili.“ [Csaba 2006: 148]. Oproti tomuto typu domova stojí domov utopický, který vnímají přistěhovalci, ale vlastně každý, kdo má nějakou vysněnou podobu domova, po které touží a nikdy ji neměl. Utopický domov je cílem, nebo zakončením, jakési cesty. Lidé se na něj upínají jako na vysněný ideál domova, který nikdy neměli. Z tohoto rozdělení je patrné, že domov není formován pouze v minulosti, ale je symbolický i pro utváření budoucí identity. V sociologické literatuře ale převládá právě pojetí domova jako místa návratu. To je pravděpodobně dáno tím, že je pro pochopení přirozenější a obecně je k domovu přístupováno jako k žité přítomnosti a zkušenosti v neměnném místě. Podobný pocit mohou mít paradoxně i tzv. přistěhovalci, kteří mohou pociťovat nostalgii ve vztahu k domovu, který nikdy neokusili [Csaba 2006].

„Domov se ukazuje jako místo, kam člověk od narození patřil, a proto patří i dnes – ukazuje se jako centrální místo zakotvenosti osobní identity.“ [Csaba 2006: 149]. Tato definice je dle mého názoru dobře aplikovatelná pro mou práci. Domov je místem, kde mají věci svůj daný řád, proto osoba, která se na toto určité místo navrátí, má pocit sounáležitosti. Právě důvěra ve známé prostředí zajišťuje to, že se jednání a cíle neproblematizují. Nejedná se ale pouze o důvěru v místo, ale také o tzv. vztahy tváří v tvář, které domov utvářejí. Jsou typické pro místo domova právě tím, že osoby časoprostorově propojují. Zásadnější, než přítomnost ve stejném místě, je ovšem opakování a návaznost známých situací v interakci s ostatními, které umožňuje znovunastolení blízkého vztahu. Prostředí domova je pro to tedy velmi příhodné, protože každodenní aktivity, které sdílíme s osobami spolubydlícími (večeře, sledování televize, apod.) jsou ty, které k tomuto znovunastolení vedou [Csaba 2006]. Vztahy tváří v tvář jsou tedy sdílením každodenního světa. Tyto vztahy by bez všedních aktivit, které sdílíme, nemohly fungovat, nebo by nebyly tolik blízké [Berger, Luckmann 1996].

Většina lidí má spojený domov s rodinou, se kterou jej sdílíme. Z toho důvodu se nyní budu zabývat sociologií rodiny a tím, jak souvisí se sociologií domova v pohledu na matky bez domova. Jak uvádí Ivo Možný [2002] „každý laik,

třeba i vzdělání sotva základního, má své vysvětlení, proč se nachází na té příčce sociálního žebříku, kde se nachází: jaké mechanismy ho tam přivedly a jak ho tam drží.“ [Možný 2002: 79]. Obecně se totiž předpokládá, že sociální nerovnosti jsou do značné míry zakořeněny v nerovném umístění zdrojů (například sociálně slabší rodina) [Možný 2002].

Sociologie rodiny je zajímavým odvětvím sociologie, které se neustále rozvíjí a nabízí stále nové otázky, protože rodina se stále mění. Asi nejjednodušší definici nabízí Giddens ve své knize *Sociologie* [1999]. Podle něj je rodina skupina lidí spjatých příbuzenskými vztahy a její dospělí členové jsou pověřeni výchovou svých dětí. Provaník a kolektiv [1989] navíc zdůrazňuje, že bez dítěte (nezáleží na jeho věku) nemůže být vztah dvou lidí nazván rodinou. S tím se shoduje i většina autorů věnující se sociologii rodiny [srov. De Singly 1999, Možný 2002].

Krátce se zde zmíním o historii bádání na poli sociologie rodiny, čímž zároveň představím některé nezbytné pojmy a teorie týkající se rodiny. Až do poloviny 19. století byla rodina považována za stálý a neměnný prvek společnosti, který jedincům poskytoval určité soukromí oproti okolnímu světu. Již v druhé polovině 19. století jsou položeny základy klasické teorie rodiny. Ta přestala být vnímána jako přirozená, ale jako jasně konstruovaná historickým vývojem. Přínos pro teorii rodiny má i Durkheim, který tvrdí, že manželská rodina (tedy rodina složená z rodičů, jejich ženatých synů a z jejich žen a potomků) vzniká oddělením nukleární rodiny od příbuzenské. Nukleární rodina je už tedy pouze rodina manželů a jejich dětí, kteří sdílí společné bydliště. Po dovršení plnoletosti se stává potomek nezávislým jedincem a manželská rodina se dále sestává pouze z ženy a muže. Významně také přispěl Fédéric Le Play, který byl jedním z prvních sociologů, kteří rodinu zkoumali empiricky. Ve svých publikacích rozdělil rodiny na tři typy, které jsou základem tradice: příbuzenská/patriarchální rodina (sestává se z více nukleárních rodin, které jsou ale stále pod mocí nejstaršího otce a je poměrně stabilní), nestabilní rodina (individualistická rodina, kterou potomci brzy opouštějí a na své rodiče se dále nevážou, má tendenci se po odchodu potomků rozpadat) a rozvětvená rodina (kompromis mezi oběma předchozími typy, moc přechází do

rukou nejstaršího syna, který se stará o své rodiče i o své nezaopatřené sourozence). Talcott Parsons vnáší do sociologie rodiny zcela novou teorii. Rodina je dle něj základní institucí pro socializaci nového jedince do společnosti a jako typickou rodinu označuje rodinu nukleární. Snaží se najít odpovědi na tři palčivé problémy: dynamiku a vývoj nukleární rodiny, tabu incestu a funkci vrstevnických skupin adolescentů. Na Parsonse navazuje Goodie se svou teorií manželské rodiny. Pro tu je typická jistá autonomie, co se týče širší rodiny (příbuzní nejsou zapojováni do každodenních aktivit) a především to, že vzniká na základě svobodné volby dvou jedinců [Možný 2002].

Na území Čech se o sociologii rodiny zajímal T.G. Masaryk, jeho přístup byl ale podle Možného [2002] příliš psychologizující. Ve svém učení mluví o základech emancipace žen v rámci rodiny, které se odehrávaly ve dvou proudech. První se týká poddanství žen a říká, že je žena závislá na svém mužském protějšku ekonomicky a proto je nucena k domácí práci. „Základní instrument osvobození byl spatřován v otevření světa práce ženám, tedy světa placené práce mimo domácnost. Nový druh liberalizace v sobě nesl myšlenky lidské rovnosti, která se špatně slučovala s patriarchální dominancí muže v rodině.“ [Možný 2002: 35]. Druhým proudem, který lze spatřit, jsou dělnické ženy. Ty byly do procesu práce zapojeny a právě svou nepřítomností v místě domova ztratily sociální rovnováhu v podobě ztráty sousedské kontroly a náboženské víry. Problém pro ně netkvěl v utlačování mužem, ale v nastavení společenského řádu, protože bylo nemyslitelné opustit rodinu, vzdělávat se a najít si svobodnou práci mimo továrny. Dalším významným teoretikem, který přispěl k rozvoji sociologie rodiny v našem území, je Emanuel Chalupný. Zabýval se především rolí matriarchátu v rodině. Vedoucí pozici ženy přirovnává k zvířecímu životu, kdy jsou mocensky důležitější samice. Vymezuje se také proti mnohoženství a mnohomužství. Tvrdí, že monogamie je jediná sociálně funkční forma soužití [Možný 2002].

Vzhledem k tomu, že se má práce zabývá matkami bez domova, tedy v naprosté většině případů matkami samoživitelkami, myslím, že by jistou roli mohla hrát teorie emancipace žen, kterou se zabývá několik autorů. Potřeba

emancipace zcela logicky vychází z genderové nerovnosti ve vztahu muže a ženy. Beck [2018] naráží na fakt, že vzdělané ženy v současné společnosti se setkávají s jistým zklamáním, „očekávaly větší rovnost v povolání a v rodině, jejich očekávání však narazila na protichůdné tendence na trhu a v chování mužů“ [Beck 2018: 162]. Zároveň muži mají jiný pohled na rovnost, o které mluví, ale v reálném životě příliš rovnoprávně s ženami nejednají. Sřet těchto představ obou stran je tedy určující pro další vývoj rodin. Podle Becka je společnost teprve na počátku „osvobození“ od stavovského rozdělení rolí muže a ženy [Beck 2018].

Indikátorem společenského postavení ženy se bezpochyby stává její materiální a ekonomická nezávislost na jejím muži [Provazník a kol. 1989]. Beck [2018] poukazuje na to, že tendence ke zlepšení ekonomických a pracovních podmínek můžeme v naší společnosti sledovat v souvislosti s feminizací vzdělávání, a to už v šedesátých letech. Tehdy ovšem vysokoškolsky vzdělané ženy nenašly přílišné uplatnění na trhu práce, kde stále panovalo nepsané pravidlo výhody mužů. Situace se postupem času zlepšila, ale i přesto vidíme, například ve vrcholné politice, menší podíl žen ve srovnání s muži. V současnosti mají mladé ženy lepší vzdělání, než jejich matky, ale mnohé z nich jsou zaměstnány na pozicích, které jsou, vzhledem k budoucímu vývoji na trhu práce, nejisté (sekretářky, učitelky, apod.). Muži opět vlastní poněkud jiný pohled. Beck [2018] se k tomu vyjadřuje, když zkoumá německé rodiny. „Ještě před deseti lety vysvětlovala většina mužů znevýhodnění žen v profesním životě nedostatečnou kvalifikací. A protože tyto argumenty se už vzhledem k expanzi vzdělávání nedají obhájit, staví se dnes jiné obranné valy. Na otázku jakým způsobem si může rodina s dětmi nejlépe rozdělit práci v povolání, v domácnosti a při výchově dětí, podporuje velká většina německých mužů model, podle něhož žena zůstává doma a muž pracuje v povolání.“ [Beck 2018: 170].

Ráda bych se zmínila o rozvodech, protože jsou jednou z častých příčin bezdomovectví u žen. Rozvodovost v České republice má exponenciální charakter. Výše popsaná genderová nerovnost na trhu práce, která se přenáší i do domácnosti je jednou z častých příčin rozvodu rodiny. Rozvod je také jedinou formálně a

společensky uznávanou formou rozpadu manželství. Nezaměňujme ale rozpad manželství za rozpad rodiny. Základem manželství je sice vztah afinity (muž a žena), ale základním prvkem rodiny je vztah filiace (rodiče a dítěte), proto je možné, abychom rozvedenou matku s dítětem nazvali rodinou, ač neúplnou [Provazník 1989]. Sociologickou odpověď rozvodu nabízí Giddens [1999]. Rozvod manželství může být zapříčiněn domácím násilím, nevěrou apod. Díky emancipaci žen zaniká potřeba manželství jako ekonomického vztahu. E. W. Burgess a L. A. Cottrel se ve svém výzkumu snažili najít souvislosti mezi manželským štěstím, manželskou spořádaností a predikčním skóre. Výsledkem jejich výzkumu, publikovaném ve stati *Predikce spořádanosti* [1936] bylo zjištění, že existuje korelace mezi pocitem celkového štěstí a štěstím v manželství. Dále prokázali, že podle některých faktorů lze předpovědět stabilitu a pravděpodobnost rozpadu manželství. Bohannon dokonce rozlišil šest stádií rozvodu: emocionální, legální, ekonomický, rodičovský, společenský a psychický, přičemž jdou v tomto pořadí a rozvod je zakončen definitivním psychickým vyrovnáním s faktem, že je člověk zcela svobodný [Možný 2002].

Následkem rozvodu se nukleární rodina stává zpravidla neúplnou. Častějším modelem, který můžeme vidět, je rodina matky s dítětem. To ovšem není pravidlem, mnohdy žena rodinu opouští a přenechává výchovu dítěte jeho otci. Giddens [1999] tvrdí, že neúplná rodina, skládající se z matky samoživitelky a dítěte, patří v průměru k jedné z nejchudších skupin společnosti. Právě zde nalézám jistou vratkost výše uvedených teorií o emancipaci žen. Beck [2018] dokonce tvrdí, že manžel je to jediné, co ženy dělí od chudoby. Po rozvodu se až 70 % žen potýká s finančními problémy a některé z nich jsou nuceny využít sociální pomoci státu. Rozmáhá se ovšem i tendence dobrovolného samoživitelství. „Být matkou samoživitelkou pečující o dítě už není jen důsledkem toho, že žena zůstala na ocet, nýbrž možností volby, po níž se sahá a která je vzhledem ke konfliktům s otcem (potřebným vlastně už jen k tomu a k ničemu jinému) v hlavách mnoha žen pokládána za cestu k dítěti, po němž touží více než kdy dříve“ [Beck 2018: 192]. Absence vychovávajícího otce jako autority bývá mnohdy označována jako

původce sociálních problémů jako je kriminalita a nárůst požadavků na sociální dávky [Giddens 1999].

V teoretické části jsem se zprvu zaměřila na definici bezdomovectví a jeho specifika. Dále jsem se pokusila přiblížit problém bezdomovectví žen a roli, kterou v něm hraje identita. V další podkapitole jsem se zaměřila především na to, jakým způsobem vnímá problém bezdomovectví matek sociologie rodiny a domova. Nyní popíšu jakým způsobem jsem se rozhodla postupovat v realizaci výzkumu.

1.3 Metodologie výzkumu

Cílem mé práce je zjistit, jak se uživatelky azylového domu pro ženy a matky v Pardubicích identifikují s pozicí matky bez domova a konstruují svou identitu bezdomovkyně. Na základě teoretických východisek, o kterých jsem psala v předchozí kapitole, jsem pro mou práci jsem si zvolila tyto výzkumné otázky:

1. Jak se matky bez domova identifikují s identitou bezdomovkyně?
2. Jak vnímají matky bez domova samy sebe?
3. Jak matky bez domova vnímají domov?
4. Jakou souvislost má rodinné zázemí a vnímání současné situace matek bez domova?
5. Jakou souvislost má dětství matek bez domova s jejich aktuální situací?

Kvalitativní výzkum jsem zamýšlela udělat formou narativních rozhovorů, které by respondentkám umožnily detailně popsat svou životní situaci včetně podrobností, které by mohly být pro můj výzkum přínosné. Hendl říká, že „Při narativním rozhovoru není subjekt konfrontován se standardizovanými otázkami, nýbrž je povzbuzován ke zcela volnému vyprávění.“ [Hendl 2005: 178]. Bohužel se hned při prvním rozhovoru (jedná se o respondentku s číslem 6, její rozhovor jsem zahrnula později jako poslední) ukázalo, že respondentky nedokáží, i přes mé povzbuzovací otázky, vyprávět souvisle a jejich výpověď byla zpravidla o dvou až třech větách. Na základě tohoto zjištění jsem byla nucena přehodnotit metody

výzkumu a rozhodla jsem se použít metody polostrukturovaných rozhovorů, které by byly vzhledem k schopnostem respondentek vhodnější. Reichel se ve své publikaci *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů* [2009] o polostrukturovaných rozhovorech vyjadřuje takto: „Polostrukturovaný rozhovor (též rozhovor pomocí návodu, částečně řízený aj .) se vyznačuje tím, že má připraven soubor témat/otázek, který bude jeho předmětem, aniž by bylo předem striktně stanoveno jejich pořadí. Mnohdy může tazatel formulace pokládaných otázek částečně modifikovat, nezbytné ale je, aby byly probrány všechny.“ [Reichel 2009: 111].

1.3.1 Výzkumný vzorek

Vzhledem k povaze a tématu výzkumu, jsem zvolila metodu účelového výběru. Reichel [2009] popisuje jako výběr, který je zcela závislý na úsudku osoby provádějící výzkum. Výzkumník na základě záměru výzkumu a podoby zkoumání vybere sám vhodné respondenty. V případě mého výzkumu jsem se rozhodla poradit se i se sociálními pracovníci azylového domu, které mi pomohly vybrat sdílné respondentky. Kritériem pro výběr vhodné respondentky byly následující podmínky: žena musela být matkou nezletilého dítěte a být ubytovaná v azylovém domě. Aby byly výsledky výzkumu reprezentativní, stanovila jsem si minimální počet respondentek na 5 matek. Vzhledem k tomu, že azylový dům nemá příliš velkou kapacitu, ne všechny jeho uživatelky jsou matkami a ne všechny matky souhlasily po oslovení s rozhovorem, se mi podařilo nahrát rozhovor s šesti respondentkami. Z těchto šesti rozhovorů je jeden veden jako narativní, protože se jednalo o rozhovor testovací. Nicméně i z tohoto rozhovoru bylo možné čerpat potřebná data.

1.3.2 Sběr dat

Sběr rozhovorů probíhal od 26. 3. 2019 do 4. 4. 2019 přímo v Městském azylovém domě pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích. První kontakt se sociálními pracovníci azylového domu proběhl přes e-mail. V prvním kroku jsem popsala sociálním pracovnícům, čím se můj výzkum zabývá a vysvětlila, jak by měl vypadat můj výzkumný vzorek (tedy že hledám respondentky, které jsou matkou nezletilého dítěte a žijí v současnosti na azylovém domě). Po té, co sociální pracovnice oslovily klientky azylového domu, se uskutečnily rozhovory. Rozhovor, vždy probíhal ve společenské místnosti azylového domu a to zprvu proto, že tento prostor byl respondentkám důvěrně známý, a zadruhé proto, že se jednalo o prostor bez hluku a rušivých elementů. Přesto, že jsem se snažila zajistit klidné prostředí, setkala jsem se při pořizování rozhovorů s obtížemi. Vzhledem k tomu, že většina respondentek byla matkami velmi malých dětí, pro které neměla hlídání (pravidlem azylového domu je, že dítě nemůže být ponecháno bez dozoru), byly nucené vzít je s sebou do společenské místnosti, kde si děti hrály a při tom vydávaly rušivé zvuky. Z tohoto důvodu nebylo při transkripci rozhovorů vždy možné přesně zachytit zcela kompletní výpověď respondentky.

Vynaložila jsem veškeré úsilí, aby byla dodržena etická pravidla při pořizování rozhovorů. Jednou z největších priorit byla anonymita respondentek v mém výzkumu. Všechny respondentky byly ujistěny, že jejich jméno nebude nikde uvedeno a budou uvedeny např. jako „Respondentka 1“. Identitu respondentek znám tedy pouze já jako výzkumník práce a sociální pracovnice, které mají z podstaty svého zaměstnání povinnost zachovat mlčenlivost. Taktéž jsem všechny respondentky ústně informovala o tom, že pokud se nebudou cítit komfortně, mohou kdykoli rozhovor ukončit a v případě, že jim otázka nebude příjemná, nemají povinnost na ni odpovídat. Před každým rozhovorem jsem respondentce ústně vysvětlila, čím se moje bakalářská práce zabývá a nechala je podepsat informovaný souhlas s rozhovorem, ve kterém byly pro jistotu etické

zásady ještě jednou popsány. U žádné z respondentek, které předběžně přislíbily účast, se mi nestalo, že by s podmínkami nesouhlasila a nahráním nesouhlasila.

V průběhu pořizování rozhovorů nedošlo k tomu, že by kterákoli z respondentek odmítla odpovědět na některou z mých otázek. U mnoha respondentek bylo znát, že mají potřebu se svěřit se svým příběhem, podařilo se mi ale zajistit, aby se držely tématu rozhovorů. Přes to, že v informovaných souhlasech je uvedena předpokládaná doba rozhovoru 1 hodina, nebylo možné, vzhledem ke schopnostem některých respondentek, této délky rozhovoru vůbec dosáhnout. Nejkratší rozhovor trval 25 minut a nejdelší 32 minut. Po zodpovězení všech mých otázek byly respondentky dotázány, zda chtějí ke své výpovědi ještě cokoli dodat, přičemž některé z nich ještě doplnily rozhovor o další informace. Respondentkám byl také poskytnut kontakt na mou osobu v případě, že by chtěli se své výpovědi cokoli doplnit.

Pro lepší představu o podobě rozhovorů bych ráda uvedla osnovu otázek, které jsem ve všech polostrukturovaných rozhovorech použila. Otázky jsem vypracovala na základě výzkumných otázek a poznatků z teoretické části práce. Ke každé výzkumné otázce se tedy vztahují některé konkrétní otázky v rozhovorech.

1. Můžete mi říct svůj příběh? Jak jste se dostala do této situace?
2. Jak vnímáte sama sebe jako matku žijící na azylovém domě?
3. Jak si myslíte, že Vás vnímá okolí?
4. Co si myslíte o ženách bez domova?
5. Nazvala byste azylový dům svým domovem? Proč ano/proč ne?
6. Do jaké míry byste se identifikovala s označením „matka bez domova“?
7. Myslíte si, že by vaše situace byla jiná, kdybyste neměla dítě?
8. Myslíte si, že současnou situaci zažíváte, protože jste matka?
9. Jaké bylo Vaše dětství? Myslíte si, že Vaše dětství/dospívání hrálo roli v souvislosti s vaší aktuální situací?
10. Jak vycházíte s ostatními klientkami?
11. Chcete mi ještě něco sdělit?

Pořadí otázek je pouze přibližné, protože jsem se snažila o plynulost rozhovorů. Pořadí otázek jsem proto přizpůsobovala výpovědím respondentek. U některých respondentek jsem musela otázky pokládat opakovaně, protože ne vždy zcela porozuměly jejímu pravému významu (nebo mě samy o zopakování požádaly).

1.3.3 Metoda analýzy dat

Po nahrání rozhovorů jsem co nejdříve provedla jejich transkripci. Využila jsem metody doslovné transkripce, aby byla zachována autentičnost rozhovorů. Pro analýzu dat nasbíraných pomocí polostrukturovaných rozhovorů jsem si zvolila vlastní kódování. Utvořila jsem si pět kategorií, které jsem barevně odlišila. Postupně jsem začala jednotlivé kategorie označovat přímo v přepsaných rozhovorech. Kategorie jsou následující:

- Identifikace s bezdomovectvím
- Vnímání vlastní identity
- Vnímání domova
- Vliv partnerství a rodiny
- Vliv dětství

Tyto kategorie by mi měly pomoci se zodpovězením výzkumných otázek, které jsem si zvolila a uvedla výše.

2. Empirická část

Tato kapitola zpravuje o výzkumu, který jsem provedla na Azylovém domě pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích. Rozebírám zde jednotlivé výzkumné otázky. Následně výsledky výzkumu shrnuji.

2.1 Analýza výzkumu

Na tomto místě podrobně rozeberu všechny uvedené výzkumné otázky a to za pomoci odpovědí, které mi v rozhovorech poskytly klientky Městského azylového domu pro ženy a matky v Pardubicích.

2.1.1 Charakteristika respondentek

Na tomto místě bych ráda představila jednotlivě respondentky, které se účastnily mého výzkumu. Jejich charakteristiky sestavím na základě poznatků z provedených rozhovorů a krátce představím jejich příběh, aby čtenář při dalším čtení měl lepší náhled na výsledky výzkumu.

Respondentka 1

Rozhovor s touto klientkou azylového domu proběhl 26. 3. 2019 ve společenské místnosti azylového domu. V současné době je respondentce 21 let a je matkou dvou dětí, které s sebou do místnosti nepřivedla (měla hlídání). Respondentka je romského původu.

Respondentka se v 15 letech zamilovala do svého bývalého přítele a i přes fyzické násilí, kterého se na ní dopouštěl, s ním bydlela u jeho matky. Po nějaké době si našli vlastní byt, ale protože přítel odmítal platit nájemné, o byt brzy přišli. V té době již respondentka měla první dítě, které jí hlídala tchýně a chodila do práce. Proběhlo stěhování do dalšího bytu, kde se fyzické násilí začalo stupňovat.

Respondentka se rozhodla od svého přítele odejít do azylového domu v Náchodě, kde ovšem svůj pobyt předčasně ukončila, kvůli neplacení nájemného. Několik dní se pohybovala po bytech blízkých a po té nastoupila na krizové lůžko v azylovém domě v Žamberku. Z toho zařízení již byla přijata do Městského azylového domu pro ženy a matky v Pardubicích. V současnosti má nového přítele a hledá bydlení, kde budou moci bydlet společně.

Respondentka 2

Tato respondentka svolila s rozhovorem 28. 3. 2019 a proběhl ve společenské místnosti azylového domu. Je matkou čtyř dětí, jedno z nich (batole) bylo s námi v místnosti při rozhovoru, nebylo však rušivým elementem. Svůj věk v rozhovoru neuváděla. Rozhovor probíhal bez komplikací a bez většího citového zabarvení.

V 16 letech se zamilovala do svého bývalého přítele romského původu, se kterým otěhotněla, a to i přes to, že ji bil a bral drogy. Respondentka od něj opakovaně odcházela a vracela se k němu pod nátlakem jeho rodiny, vždy znovu otěhotněla. Po sedmi letech jej opustila definitivně a dostala se do Azylového domu pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích. V současnosti si hledá bydlení pouze se svými dětmi.

Respondentka 3

Rozhovor s respondentkou proběhl 28. 3. 2019 ve společenské místnosti azylového domu. Je jí 25 let a má dvě děti. Obě děti byly v průběhu rozhovoru přítomny v místnosti a byly rušivými elementy, především proto, že vydávaly hlasité zvuky a respondentka se plně nesoustředila na rozhovor se mnou.

Respondentka má obě dvě děti s mužem, který se o jejich výchovu příliš nestaral. Otec dětí je celostátně hledaný pro neplacení alimentů a požívá drogy. Respondentka žila se svými dětmi v pronajatém bytě v Chrudimi, ze kterého ji

ovšem majitelka bytu náhle vystěhovala z osobních důvodů. Klientce se kvůli špatné finanční situaci, svojí i její rodiny, nepodařilo najít náhradní bydlení a byla nucena využít služby Městského azylového domu pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích. V současnosti má nového přítele, který bydlí na firemní ubytovně v Chrudimi a společně hledají finančně dostupný byt v Chrudimi, do kterého by se mohli nastěhovat společně.

Respondentka 4

S touto respondentkou byl rozhovor pořázen 28. 3. 2019 ve společenské místnosti azylového domu. Svůj věk v rozhovoru nevedla. Je matkou tří dětí. Dvě z dětí byly přítomny v místnosti a velmi rušily náš rozhovor. Respondentka se kvůli nim plně nesoustředila.

Respondentka je nyní 4 roky vdaná a uvedla, že již od narození prvního dítěte se o její rodinu zajímá OSPOD. Kvůli tomu, že její manžel odmítl chodit do práce, neměla peníze na zaplacení nájmu a nějaký čas musela pobývat u rodiny na Slovensku. Po té si našli levnější bydlení, kde ale došlo po několika měsících bez udání důvodu k zvýšení nájemného. Opět kvůli neschopnosti manžela nebyli schopni platit za ubytování, a proto se respondentka obrátila na Městský azylový dům pro ženy a matky v Pardubicích. S manželem je v kontaktu, ale není si jistá, zda s ním chce dále bydlet. V současnosti přemýšlí nad rozvodem.

Respondentka 5

Respondentka se dostavila k nahrání rozhovoru 4. 4. 2019 do společenské místnosti azylového domu. Svůj věk nevedla, ale bylo evidentní, že ze všech dotazovaných je nejstarší. Je matkou dvou dětí. Na rozhovor se dostavila bez nich, nebyly jsme tedy ničím rušeny. Ze všech respondentek byla nejméně výmluvná, což ale může být zapříčiněno napadením, které den před rozhovorem zažila. Dle jejích slov byla stále otřesená.

Respondentka vyrůstala se svými rodiči a seznámila se se svým partnerem, kterého její rodina nepřijala. Rozhodla se tedy od rodiny odejít a být se svým partnerem. Oba dva skončili na ulici, přičemž respondentka byla bezdomovkyní 1 rok. Otěhotněla a za pomoci své kamarádky se dostala do Azylového domu v Olomouci. Po rozchodu s partnerem, který ji bil se bála dalšího kontaktu s ním. Z toho důvodu se po čase přesunula do Městského azylového domu pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích. Bývalý partner ji ovšem znovu zkontaktoval a v současnosti ji v Pardubicích ohrožuje. Respondentka požádala o pomoc policii. V současnosti hledá bydlení pro sebe a své dva syny.

Respondentka 6

Tato respondentka byla tou úplně první, která se mnou rozhovor provedla. Protože jsem si do poslední chvíle nebyla jista, zda její rozhovor použiji (kvůli odlišnému vedení rozhovoru), zařadila jsem ji do výzkumu až jako poslední. Rozhovor byl nahrán 22. 3. ve společenské místnosti azylového domu. Je matkou jedno dítěte v batolecím věku, které s sebou na rozhovor přinesla. Nebylo ale rušivým elementem.

Respondentka se se svým manželem přestěhovala do Pardubic za práci. V té době již byla těhotná a skutečnost zaměstnavateli oznámila. Jako rodina žili na firemní ubytovně, ale později byla kvůli svému těhotenství propuštěna ze zaměstnání a tím zanikl i její nárok na ubytování. Týden pobývala nelegálně na ubytovně se svým mužem a poté se přesunula do Městského azylového domu pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích. Do té doby pečující manžel se o ni a její dítě přestal zajímat v takové míře, kterou by si sama respondentka představovala. V současnosti hledá bydlení pouze pro sebe a svou dceru.

2.1.2 Jak se matky bez domova identifikují s identitou bezdomovkyně?

Tuto výzkumnou otázku považuji za zcela zásadní ve svém výzkumu. V rámci rozhovorů bylo položeno několik otázek týkajících se zjevného bezdomovectví. V první řadě zazněla otázka, co si respondentky myslí o ženách bez domova. Většina respondentek se shodla v názoru, že ženy na ulici svoji situaci neřeší, ačkoli mají mnoho možností jak se z ulice dostat a toto jejich chování nechápu. Respondentka 5, která by jako jediná na ulici bez střechy nad hlavou, uvádí, že si za svou situaci mohou osoby bez domova samy.

„Nemyslím si o nich nic. Kdyby chtěly, tak prostě si po... prostě se postavějí na vlastní nohy a prostě udělej si svůj život přece. Kdybych já nechtěla se postavit na vlastní nohy a nechtěla by sem se starat o děti tak děti mě z toho skončej v ústavě a já sem na ulici.“ [Rozhovor s respondentkou 1]

„Třeba ty co nemaj děti tak jako z mý stránky by mohly dělat třeba něco pro to, aby na tý ulici nebyly, když můžou chodit do práce. To jako zas. Se moc spolíhají na ty dávky a na všechno, takovýdle.“ [Rozhovor s respondentkou 2]

„No většinou si za to člověk může sám, jak si to zařídí.“ [Rozhovor s respondentkou 5]

Jedna z respondentek ovšem, na rozdíl od všech ostatních, ženy bez domova hájí a dokáže si představit, že by byla ve stejné situaci.

„Každej se nějak dostaneme na ulici nějakou blbou situací jo. Třeba nezvládnou platit nájem, ztratím zaměstnání, je možný fakt cokoli jo. Takže jako beru to, že bohužel z nějaký situace se tam ta osoba dostala a třeba není to její vinou jo, může to bejt její vinou a nemusí jo. Že nikdo neví ty okolnosti, proč on se dostal na tu ulici, takže jakoby bych nebyla úplně zlá k lidem co sou na ulici jo... Každěj, fakt může se to stát třeba mě za pár měsíců...“ [Rozhovor s respondentkou 4]

Dále mě zajímalo, jak moc se respondentky ztotožňují s označením matky bez domova. Při této otázce jsem měla velkou obavu z toho, že by se respondentky mohly urazit, protože se necítí být bezdomovkyní a nemuseli by jednu z nejdůležitějších otázek zodpovědět. Naštěstí žádná z klientek neodmítla odpovědět. Odpovědi se mezi nimi ovšem poměrně odlišovaly, což je pravděpodobně zapříčiněno odlišným vnímáním domova (na to se zaměřuji v další výzkumné otázce). Pouze jedna z respondentek s jistotou uvedla, že je matkou bez domova.

„No jako taky se mě to týká, protože u třeba za dva měsíce se už musím odsad' vystěhovat a vážně nevím kam pudu abych řekla pravdu. Protože ten byt, co ted'ka jako ted'ka to .... Tak není taky na 100 %. Takže mě nic jinýho nezbyde, než jít zase, objet azylový domy a najít si jinej azylovej dům kam pudu pak, protože nebudu mít kam. Taky sem bez domova no.“ [Rozhovor s respondentkou 2]

Další dvě dotazované odpověděly, že se v žádném případě necítí být matkou bez domova, protože mají kde spát.

„No matka bez domova podle mě snad ani... to podle mýho nejde aby byla matka bez domova. Protože když má matka bez domova... Si představim pod tim žena na ulici, ale když je na ulici s dětma tak děti jí hned vemou. Takže prostě to... si myslim, že to ani není možný jo aby byla matka bez domova.“ [Rozhovor s respondentkou 3]

Zbylé respondentky uvedly, že se jich tento termín částečně týká, ale nedokázaly odpovědět, zda se za matku bez domova samy považují.

„Tak jako, respektive já nevím. Podle i když bydlim na azylovym domě tak jako z nějaký části sem matka bez domova jo, protože ted' mi pomáhá jako respektive stát, nějaká nadace, někdo, kdo prostě moh by říct „Víte co, mám vás u zadku, běžte si kam chcete jo. Plácejte se kde chcete, my vás klidně...“ Ale oni sou tak hodný, jakoby ochotný ty lidi...“ [Rozhovor s respondentkou 4]

V budově azylového domu sídlí také noclehárna pro ženy bez domova, takže se respondentky dostávají do konfrontace s těmito osobami. Ptala jsem se jich tedy i na jejich názor na tyto konkrétní uživatelky služby. Žádná z respondentek neměla s uživatelkami noclehárny konflikt. Všechny uvádí, že se s nimi mohou potkat na dvorku, který je vyhrazen pro kuřáky a je přístupný všem osobám pobývajícím v zařízení. Respondentky uvádí, že se s těmito ženami spíše jenom pozdraví, ale jinak si sebe navzájem nevšímají. Z rozhovorů je zřejmé, že se obě strany respektují, ale drží si mezi sebou odstup. Některé klientky ovšem vyslovily obavy o své zdraví a zdraví svých dětí, co se týče hygieny.

„Jako jo vychá... My s nima mluvíme jako. Jak... Tak... Takle když se s nima bavíme tak se jich neštitim, ale když jdou z tý noclehárny tak oni si jdou hned nakouřit a oni hrabou prostě všude. A když jdete a sáhnete na kliku... Já mám ročního kluka a pak jdu k němu a než sáhnu na něho... Takže jako, trochu jako se bojím no.“ [Rozhovor s respondentkou 1]

„Jo, jo... Mně to třeba jako ze začátku vadilo, protože my sme sem přišli a hned, sme tady tady vlastně vod prvního února a hned na to Vaneska měla vši jo, pak neštovice a hlavně obě děti mě nějak tejden jakoby, nebo čtrnáct dní na to zvracely, měly průjem a prostě to si myslim, že jakoby vod nich, protože vony sou takový vobčas, smrděj jakoby a takový, no uhm...“ [Rozhovor s respondentkou 3]

„Nechtěla sem ani na tu krizovku, že tam myslim bylo tenkrát obsazíno zrovna a to mě tenkrát navrhli, jestli bych nechtěla mezi ty bezdomovce na tu noclehárnu. Říkám tak to už vůbec ne. Já jako těhotná, mezi takovýhle lidi, e-e. To sem zamítla hnedka. Protože nikdy člověk neví, co vod nich můžete chytit. Přece jenom sou celej den na ulici, neví kde se hrabou, no...“ [Rozhovor s respondentkou 6]

2.1.3 Jak vnímají matky bez domova samy sebe?

V rámci této výzkumné otázky jsem se zaměřila na to, jakým způsobem o sobě samy respondentky smýšlí a jak si myslí, že je vnímá okolí. Na první otázku, jak by se jako matky bez domova popsaly odpovídaly všechny kladně. Všechny se označují za dobré matky, které se o své děti starají a svou situaci zvládají. Pouze jedna respondentka uvedla, že má jisté pochybnosti o svém vztahu s dětmi.

„Já nevím, asi taková ráznější na ty děti, jako víc na ně řvu, víc dostávaj po zadku nebo přes ruce nebo prostě pohlavek, když neposlechnou. Protože řeknu jim to jednou, dvakrát, neposlechnou... tak potřetí zvýším hlas. Hodněkrát teda po nich řvu. Nevím no, někdo říká, že sem hrozná matka, že po nich furt řvu, mlátím je, ale prostě já nevím.“ [Rozhovor s respondentkou 4]

Velmi zajímavé mi přijde, že dvě respondentky uvedly, že se necítí být matkami. Jedná se o respondentku 1, které je 21 let a respondentku 3, které je 25 let. Obě při popisu sebe sama uvedly, že se necítí být matkami, především kvůli svému věku.

„No, já. Já se, já se necejtím jakože... Je mi dvacetjedna roků, ale ne já se necejtím jako máma. Jenomže vim prostě, že mám prostě ty děti a že prostě musím dělat ty povinnosti, že musím uvařit, uklidit, prostě vykoupat je... Prostě vim, že to jsou prostě moje povinnosti, protože se musím o ně starat. Ale necejtím se jakože, jakože máma jako od dvou dětí. Protože vim, že mám prostě nějaké povinnosti a ty povinnosti prostě musím udělat.“ [Rozhovor s respondentkou 1]

„No jakoby... no jakože, no jako tak jako docela dobře ale taky si prostě třeba ještě nepřijdu úplně jak máma, prostě jakoby mladá si přijdu hrozně jakoby no. ... No prostě, že prostě jak vypadám hrozně mladě jako jo, tak třeba i působim jakoby, že už třeba hodně lidí mi nevěří, že už to sou moje děti, že si třeba myslej, že sem jejich starší ségra nebo takhle. Ale jako já si tak taky někdy připadám no. Ale jinak jako zase vo děti se starám jako vo všech... jak jako jak se má všechno to, takže takhle dobrý no.“ [Rozhovor s respondentkou 3]

Na dotaz jakým způsobem si myslí, že je vnímá jejich okolí se respondentky také shodovaly ve svých odpovědích. Většina respondentek uvedla, že se setkává s jistými obavami od majoritní společnosti, a to především co se týče jejich zodpovědnosti (například placení nájmu apod.)

„No voni na mě koukaj jakože sem mladá jakože mám jako všechno za mnou a vepředu že mám děti, takže jako koukaj na mě jako křivě, protože... Holt sem mladá no, hodně. Takže jako... Koukaj, že mám dvě děti.“ [Rozhovor s respondentkou 1]

„Mně se to hodně stává jako když teďka obvolávám ty podnájemy, protože já mám nákou tu dotaci schválenou na ten, na tu kauci. No a když řeknu, že sem na azylovým domě tak vono se jako hodně lidí bojí proč tak sem a myslí si jako že sem třeba kvůli tomu, že sem něco udělal tady. Že se mnou budou nějaký problémy nebo něco. Koukaj se skrz prsty většinou.“ [Rozhovor s respondentkou 2]

„Nevim, oni někdy i jakoby... Nevim to na jisto, protože cizí lidi mi to jako neřeknou na přímo jo, ale někdy mám pocit jakoby že voni na mě koukaj jak skrz prsty jakože.“ [Rozhovor s respondentkou 3]

Respondentka 1 se ale zmiňuje o tom, že ji ostatní klientky azylového domu a rodina obdivují za to, jak svou situaci zvládají.

„No, tady na azylu... Holky mě obdivujou, že sem tak mladá a prostě to zvládám s těma dětmama. Že prostě umim se starat o ty děti. Že jim dokážu prostě uvařit, uklidit a ...“ [Rozhovor s respondentkou 1]

Ve výpovědích se opakovaně objevuje, že při hledání bydlení mívají respondentky problém s předsudky ze strany majoritní společnosti. Jedná se především o Romky.

„No to já neříkám... to já neříkám, že sem jako mladá. Ale říkám, že sem romka, že mám dvě děti a to už dělá problém právě.“ [Rozhovor s respondentkou 1]

„No já si myslím, že by možná koukali jinak, protože oni se vždycky zděšej, že sem tak mladá a mám čtyři děti. A vždycky třeba jenom když do telefonu to řeknu, tak se mě hned ptaj, jestli nejsem Romka nebo něco takovýho, protože oni nechťej ted'ka...“ [Rozhovor s respondentkou 2]

„Takže jako já... zatím se mi to nestalo, ale už sem slyšela i tady vod kamarádky, že jako, že už se jí to stalo. Že řekla, že je na azylovym domě a okamžitě si mysleli, že je Romka, že má hodně dětí, tak jí položili telefon... A už se s ní nebavili.“ [Rozhovor s respondentkou 6]

„Jim jde spíš většinou o to, jestli to je ten člověk cigánka nebo ne. Protože většinou ty cigánky nechcou brát. Nevim, někdo má špatné zkušenosti, někdo ne. Někomu to vadí... Většinou to vadijou, vadí těm majitelům bytů.“ [Rozhovor s respondentkou 5]

Část klientek se po mojí otázce, zda si myslí, že by byly v jiné situaci, kdyby neměly dítě, zamyslela a odpověděla, že si myslí, že by pravděpodobně pracovaly a nedostaly by se do takové situace.

„Jako kdybych neměla děti... kdybych neměla děti tak nezůstanu na azylovym domě. Protože bych chodila do práce.“ [Rozhovor s respondentkou 1]

„Tak už bych měla hotovu školu. Já sem musela vlastně přerušit školu, já sem dělala střední zdravotnickou školu sem dělala.“ [Rozhovor s respondentkou 2]

„No jako myslím si, že kdybych neměla ty děti tak normálně studuju a ud'ála bych si školu. Já sem právě jako kvůli tomu nedodělala školu žejo, takže mám základní vzdělání jenom.“ [Rozhovor s respondentkou 3]

„Nooo. Asi možná jo. Kdyby, kdyby nebyly děti tak možná jo, protože bych měla furt normálně zaměstnání, měla bych stálý příjem, možná bysem se dostala jako vyšplhala na nějakou lepší pozici žejo. Mohla bych zvládat normální bydlení, mohla bych jezdit, já nevím někam, užívat si ty peníze víc jak, že ted'ka počítám prostě každou korunu s těma dětma. Ale když je člověk sám a bezdětný tak má větší

jakoby volnost, může jezdit třeba někam na dovolený jo a nemusí prostě počítat fakt jakoby tu každou kačku no.“ [Rozhovor s respondentkou 4]

U respondentek se ve smýšlení objevuje motiv osamostatnění. Po špatných předchozích zkušenostech se chtějí postavit na vlastní nohy a nebýt závislé na pomoci svých partnerů a rodiny.

„No tak, když to řeknu asi takhle, tak sem na jednu stranu ráda, že sem tady, protože se postavím na, nebo stavím se na svoje vlastní nohy. Takhle bych spolíhala na manžela. A tím, že má, tady tuhlectu princeznu tak se stavím na ty nohy vlastně vod základu, vod prvního dne co se narodila, sama. Takže jako, na jednu stranu mi to tady prospívá, strašně moc. Protože mám čas na svoje věci, nemusím se na nikoho spoléhat. Prostě to tady беру jako svoji rodinu, když to řeknu takhle. Že prostě ty lidi se ke mně tak jako chovaj. Sice vo mý minulosti nic neví, to jako s mámou a todlencto... prostě mě berou taková jaká sem.“ [Rozhovor s respondentkou 6]

2.1.4 Jak matky bez domova vnímají domov?

Jak už jsem zmínila výše, myslím si, že tato výzkumná otázka úzce souvisí s tím, zda se respondentky identifikují s bezdomovectvím. Zásadní otázkou, která ve všech polostrukturovaných rozhovorech zazněla, bylo, zda by azylový dům nazvaly svým domovem. Odpovědi se, stejně jako u otázky na identifikaci s pojmem matka bez domova, různí. Jedna respondentka bez váhání odpověděla, že pro ni azylový dům domovem je.

„Nazvu to jako svůj domov. ... Hlavně, že mám zázemí a hlavně že by měla holka střechu nad hlavou. Jako o mě samotnou by ani tak nešlo. To by mohl být člověk někde třeba fakt na tý ulici, by přežil. Ale těhotná na ulici... Neumím si to představit, že bych do té situace měla přijít. To jako si neumím představit.“ [Rozhovor s respondentkou 6]

Ostatní respondentky odpovídaly spíš váhavě a neurčitě. Jedním z faktorů, které jejich odpověď ovlivňovaly, byl čas pobytu na azylovém domě.

„Já se tady už cejtím jakože doma, jenomže... je to tady na krátkce. Jako nemůžeme si jako spoléhat, že tady můžeme bejt přes rok nebo prostě... nebo dýl. Prostě bydlíme tady, tak zatím tady bydlíme, takže to je náš domov.“ [Rozhovor s respondentkou 1]

„No jak kdy. Někdy když se tady cejtím dobře a sem v klidu tak jakoby radši sem tady jo. Ale někdy jakoby ne, když mi je smutno za rodičema nebo prostě tak tak bych radši byla s rodinou ne jak tady. Ale prostě musím to brát, že můžu bejt ráda, že mám s dětma kde bejt žejo.“ [Rozhovor s respondentkou 4]

Našly se i takové respondentky, které bez dalšího doptávání řekly, že je pro ně domov pouze střechou nad hlavou a je pouze přechodný.

„No pro mě to je momentálně jako střecha nad hlavou, když sem v takovýhle situaci. Já sem si tady hlavně zvykla. Vono jako třeba hodně ženskejch si stěžuje tady na to, ale mě se tady líbí. Že sou akce pro děti, všechno. No já sem jako spokojená s tadytim. A hlavně hodně pomůžou.“ [Rozhovor s respondentkou 2]

„Ne, je to jenom dočasný takzvaně, jak se říká domov.“ [Rozhovor s respondentkou 5]

Protože některé z respondentek odpovídaly poměrně zmateně, doptávala jsem se, co konkrétně si představují pod slovem domov. Většina odpověděla, že domov je v místě, kde mají své nejbližší. U mladých respondentek se většinou jednalo o rodinu, kde vyrůstaly.

„Domov... To je u mámy domov. Prostě když přijedu k mámě, tak prostě sem doma.“ [Rozhovor s respondentkou 1]

„Jo přesně, místo kam... Záleží mi i na tom samozřejmě hodně mít svůj byt nákej jo, s rodinou jo...“ [Rozhovor s respondentkou 3]

„No spíš jakoby... Kde mě maj lidi rádi a mám tam takový to zázemí. Kde prostě cejtím lásku i vod tý druhý strany jo. Prostě jako fakt sou to rodiče, nebo prostě i kdyby to byla ségra jo, tak cejtím prostě vod nich jakoby tu lásku, protože věděj čím člověk prostě prošel a... Prostě nevim no v tomhlectom.“ [Rozhovor s respondentkou 4]

Jedna respondentka spojovala svůj pravý domov s trvalým bydlením a ne s blízkými lidmi. Tato respondentka byla jeden rok na ulici a se svou rodinou v kontaktu není.

„Bydlení, kde vlastně bydlím už vlastně už na delší dobu. Jo, kde vim, že se můžu vrátit už kdykoliv.“ [Rozhovor s respondentkou 5]

Jedna z respondentek v souvislosti s domovem vyslovila své pocity související s pobytem na azylovém domě.

„Právě já třeba kdy sem sem přišla tak ty první dva nebo tři dny sem v noci vždycky brečela, že sem tady nechtěla spát. Jako já už na to třeba zvyklá, já sem třeba na azyle předtim byla jo, ale... a když bych měla třeba někde někomu vyprávět, kde bydlím, tak se za to stydim trochu. Prostě... No že si tady připadám jakoby sociální případ jakoby. Ale né, že by mi to tady vadilo, mě se tady docela už i líbí jako to... Ale nepřidu si tady jako ve svém no. Prostě bylo to i pro mě těžký, když sme třeba prostě fakt jakoby poslední týdny v lednu sme spali normálně ve svém bytě, na svém gauči, všechno jakoby... My sme měli docela hezkej byt. A najednou tady na tom azyle. To bylo takový hrozně... Já sem to prostě na to, jakože háklivější trochu že fakt normálně sem brečela. Nechtěla sem tady prostě bejt no. A pak už sem si na to... do tejdne sem si na to zvykla a už jako docela dobrý no.“ [Rozhovor s respondentkou 3]

2.1.5 Jakou souvislost má rodinné zázemí a vnímání současné situace matek bez domova?

V rámci této výzkumné otázky jsem se svými otázkami v rozhovorech snažila dopátrat, zda respondentky mají nějaké společné znaky, které se týkají jejich partnerství, či manželství (tedy rodinného zázemí) a zda jim přisuzují váhu v souvislosti se svou situací. Zaznamenala jsem, že každá z respondentek, až na jednu, si prošla nefungujícím vztahem. Některé z nich byly dokonce oběťmi domácího násilí, a protože neměly kam odejít, využily služeb azylového domu.

„Začala jsem v patnácti... Prostě, poznala jsem jednoho kluka v patnácti letech. Em tak jsem s nim žila. Em byla to půl roku dobrý, jenomže potom začal jako bejt zlej, začal mě mlátit. No ale já sem s nim furt byla. A pak jsem s nim... Bydlela jsem u jeho maminky. Pak jsem s nim začla, za... Jsem s nim otěhotněla, měla jsem... Mám čtyřletýho kluka. No bydleli jsme furt u jeho mámy. Prostě furt jako byl hnusnej, furt mě mlátil, ale já jsem prostě byla zamilovaná a zaslepená. No a potom sme si našli byt. Noo jenomže tam to taky nešlo, protože on nechtěl platit nájem, on nechtěl platit elektriku a mě bylo vlastně sedmnáct roků, když porodila Mar... Lukáška. No tak tchýně mi hlídala Lukáška, toho staršího kluka. Tak jsem chodila do práce. S nim do Kimberly Clark v Jaroměři. No tak tam, to jsem otěhotnělo znovu. Mám Martinka ročního, chlapečka. Tak sme, potom sme se odstěhovali do Smiřic, tam sme bydleli půl roku. Jenomže tam byl už hodně moc zlej, tam furt mě mlátil a hodně psychiku na mě jel. Mmm. No potom sem šla, vlastně už mě, už prostě sem to nedávala, byla sem s nim šest roků. Už sem to prostě nedávala, kvůli dětem, protože Lukášek už byl velikej a koukal na to jak mě mlátí.“
[Rozhovor s respondentkou 1]

„No já jsem se hloupě zamilovala v šestnácti. Já sem se zamilovala do Roma vlastně no. No a udělala sem si s nim vlastně čtyři děti i přestože mě mlátil, pak sem zjistila, že si fetuje. Přišla sem kvůli němu vlastně o byt a o všechno. Byla sem na tom fakt špatně finančně. Já sem od něj i odešla i po... když sme, když sem měla s nim jako tu první holčičku tak sem vod něj odešla na to, že mě bije, ale pak

sem se k němu zase vrátila no. Otěhotněla sem zase podruhý a takhle to šlo pořád do kolečka no... No já sem měla vlastně byt, brala sem... protože von nechodil do práce, pak sem vlastně zjistila, že fetuje, von mi pořád bral peníze, neměla sem ani na nájem. Vlastně von byl na tom úřadu práce tak sem na něj brala ty dávky a pak se nechal vyřadit, tak mě na něj všechny dávky strhli... A ještě ten měsíc mi strhli mateřskou takže já sem brala ten měsíc asi šest tisíc jenom a nájem sem měla zaplatit 9 tak sem na to neměla. Tak sme chvíli vlastně bydleli u jeho maminky, ale já už sem toho měla prostě dost, protože máma to dávala na vinu mě ještě, já sem za to ještě dostávala, tak sem šla sem.“ [Rozhovor s respondentkou 2]

„Ne já sem poznala jednoho... vlastně přes kamarádku jednoho, vlastně co mám s nim toho staršího kluka. Tak ten mě vzal k sobě a u něho sem byla pár měsíců, ale on potom musel... Našel si práci s kamionem, tak musel jezdit. Tak sem šla od něho k známému, což jsem mu dala vědět, že jsem v jiným stavu a moc tomu nevěřil. Myslel si, že je to toho, co jsem tam bývala. Tam byla dva teda ale... Já jsem ještě nebyla na tom baráku, takže. ... On se s moji otcem vlastně... Maminka nežila a on se s moji otcem nepohodl, což vedlo k tomu, že on musel odejít z toho bytu a já sem... Tatínek mi řekl, že pokud překročím s nim práh toho bytu, tak že už se tam nevrátím. ... Na ulici jsme skončili.“ [Rozhovor s respondentkou 5]

„No ten se o děti vůbec nestará odjakživa, takže... Von jakoby, ted'ka ho... Ted' von je už hledanej i kvůli alimentům, takže von bude do vězení no za to.“ [Rozhovor s respondentkou 3]

Setkala jsem se i s tvrzením, že nezodpovědnost a špatné chování partnerů vůči mým respondentkám, bylo hlavním důvodem toho, že se ocitly ve své aktuální situaci na azylovém domě.

„Protože sem měla moc špatnýho chlapa. Kvůli tomu sem tady. Kdybych měla chlapa, kterej by se o nás postaral... a ne hlavně o mě, ale o děti, tak bych tady nebyla.“ [Rozhovor s respondentkou 1]

Většina respondentek v tuto chvíli s otcem svých dětí není v kontaktu a některé z nich mají nového přítele. Pouze u jedné z dotazovaných měl otec snahu

zajistit své děti a nyní už se o jejich blaho příliš nestará. Respondentka s ním ale další život neplánuje. Na mou otázku, zda jsou spolu v kontaktu odpovídá:

„Protože manžel teď poslední dobou myslí jenom sám na sebe, abych to teda řekla takhle, je to teda vošklivý, ale jinak to říct nejde. No vůbec sem za náma teďko nechodí, takže já se prostě podřizuju tomu, že si hledám prostě bydlení sama za sebe. ... Nevim, asi si buduje nějakou svojí kariéru. A zapomíná, že tady má manželku s dcerou.“ [Rozhovor s respondentkou 6]

Dvě z respondentek má aktuálně nového přítele, se kterým bydlení plánuje.

„No co nejkratší dobu, protože přítel teďka pracuje hodně, aby ušetřil jako co nejvíc, nejdřív na tu kauci a pak si hned budu, až budeme mít ty peníze, tak budu hledat už podnájem v Chrudimi už zas, protože vona tam Vaneska chodí do školy. Takže se tam chceme vrátit a nám se tam i líbilo, takový menší město. Já sem taková spíš. Já mám ráda takový menší města no.“ [Rozhovor s respondentkou 3]

Co s týče dětí, ukazují se být jako zásadní téma, které má vliv na další rozhodování respondentek v řešení jejich situace.

„Sháním bydlení i azylový domy, kde můžou bejt vlastně chlapy, protože mám teď přítele, jsem s ním těhotná dva měsíce, takže bych jako chtěla prostě jít už někam bydlet prostě. Chci jít hlavně do bytu, aby děti měly zázemí.“ [Rozhovor s respondentkou 1]

„Já sem podala vlastně teď konečně papíry na soud o děti jako do svý péče a o ty alimenty, abych to měla všechno zařízený...“ [Rozhovor s respondentkou 2]

„Proto se snažim ty děti držet zkrátka, aby prostě vyrůstali aspoň nějakým prostředím, aby měli nějakou zodpovědnost, aby si prostě pomáhali navzájem.“ [Rozhovor s respondentkou 4]

„Ty malý děti a hlavně sehnat si svůj byt, aby ty děti měli svoje zázemí.“

[Rozhovor s respondentkou 6]

2.1.6 Jakou souvislost má dětství matek bez domova s jejich aktuální situací?

V této výzkumné otázce se pokouším nalézt souvislost mezi způsobem, jakým prožívaly respondentky svoje dětství a dospívání, a jejich vnímáním současné situace, ve které se nachází. Respondentky byly požádány, aby popsaly své dětství – tedy v jakém prostředí vyrůstaly, a jak na něj vzpomínají. Respondentky 5 a 6 se ke svému dětství nevyjádřily vůbec. V případě respondentky 5 se pravděpodobně jednalo o špatné vzpomínky, protože bylo patrné, že o něm nechce mluvit. Respondentky 3 a 4 na své dětství vzpomínají dobře. Respondentka 4 uvedla, že vyrůstala s matkou a jejími přáteli, nikoli s vlastním otcem. Partneři její matky se dopouštěli domácího násilí na matce a respondentka si myslí, že to má souvislost s její aktuální situací.

„Nevim, možná. No jakoby je pravda, že mamka prostě měla smůlu na chlapy. Vona kolikrát si... Pamatuju si, že prostě vona měla i tak nějaký jakože. No my sme jim říkala táta, ale nevlastní a jakože pamatuju si v dětství, že ji prostě mlátili trochu. No a bylo to takový jakože... Dětství sme měli krásný jo, ale tohleto si taky pamatuju prostě no.“ [Rozhovor s respondentkou 3]

U respondentek 1 a 2 se dětství nevyvíjelo podle jejich představ. Respondentka 2 vyrůstala bez otce, kterého matka opustila, protože ji bil a zmiňuje, že žili v chudobě a nemohli si dovolit příliš věcí. Její matka se pokoušela zabezpečit vše potřebné, přesto na dětství nevzpomíná s láskou. Myslí si také, že fakt, že nad sebou v dětství neměla tzv. tvrdou ruku, ovlivnil její aktuální situaci.

„Dětství to taky nebylo nic moc. Nebo vlastně můj vlastní táta ten od nás odešel, když mi bylo šest a vlastně byl i celostátně hledanej kvůli alimentům, kvůli všemu a poprvé sem ho viděla v mých osmnácti, když ho teprve našli. Ale maminka

dělala všechno, co mohla. Měla jako přítele, ten se taky o nás staral, ale stejně to nebylo ono. Bylo to takový... Neměli jsme všechno, co jsme chtěli nikdy...“
[Rozhovor s respondentkou 2]

„No tak možná jo, protože nám třeba chyběla to, jako ta tvrdá ruka. Si jako... Ne že bysme si mohli jako dělat co sme chtěli, ale prostě mamka nám všechno dovolila no. To byla ta chyba.“ [Rozhovor s respondentkou 2]

Co se týče respondentky 1, byla také obětí domácího násilí ze strany partnera svojí matky. Právě proto, že byla bita a její matka si tento fakt nepřipouštěla, označuje svoje dětství za příšerné. Dle jejích slov ovlivnilo její situaci především soužití s partnerem matky, od které později odešla a to považuje za počátek řady nešťastných událostí, díky kterým je ve své aktuální situaci.

„Strašný, protože maminka se zamilovala do pána. No a ten pán prostě byl zlej, mlátil nás a moje mamka to neviděla. No jenomže já, potom sem dělala ve škole už kraviny... No tak mě máma poslala vlastně ke kamarádce na dva měsíce na prázdniny a já sem se tam setkala s... od mých dětí s tatínkem. No a už sem domů nejela k mamince a už sem zůstala u něho.“ [Rozhovor s respondentkou 1]

„Kdyby maminka se do něho nezamilovala tak já sem se chtěla jít původně učit. Já sem se chtěla vyučit a prostě sem si chtěla jet úplně jiná život, ale ono to prostě nešlo tam žít s tou maminkou.“ [Rozhovor s respondentkou 1]

2.2 Shrnutí

Tato kapitola zpravuje o výsledcích kvalitativního výzkumu, provedeného na Městském azylovém domě pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích, a srovnává je s teoretickými východisky práce.

Z výzkumu vyplývá, že ženy žijící na Městském azylovém domě pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích shledávají významný rozdíl mezi pobytem na ulici a na azylovém domě. Ženy žijící na ulici jsou pro ně bezdomovkyněmi v pravém

slova smyslu. Obecně mezi nimi převládá názor, že jsou ženy bez domova schopny svou situaci ovlivnit a myslí si, že za svou situaci si mohou samy. V tom spatřuji strategie žen bez domova, o kterých jsem se zmínila v teoretické části práce. Myslím tím tedy konkrétně distancování se od bezdomovecké komunity. Většina respondentek uznává, že se jich bezdomovectví určitým způsobem týká, ale od srovnání s ženami na ulici se distancují. I zde je souvislost s typologií bezdomovectví, kterou jsem uvedla v teoretické části práce. Ženy z azylového domu se vlastními slovy popisují charakteristikami, které odpovídají skrytému bezdomovectví. Stejně tak se shodují ve svých názorech na bezdomovectví zjevné. O ženách, které žijí na ulici a využívají noclehárny, mluví jako o evidentních osobách bez domova, které nedodrží hygienu apod.

Samy klientky azylového domu se s označením matka bez domova příliš neztotožňují. Některé z nich se necítí ani jako matky a jako důvod uvádí, že jsou stále velmi mladé. Příčinou neztotožňování se s tímto označením je pravděpodobně fakt, že pod slovem bezdomovec si představí osobu žijící na ulici, tedy bezdomovce zjevného. Dále je velmi pravděpodobné, že identitu bezdomovkyně si ještě neutvořili v plném rozsahu, protože identita je konstruována v průběhu celého života a většina respondentek služby azylového domu využívá poměrně krátce (přibližně půl roku). Respondentky se vnímají jako samostatné a zodpovědné ženy a žádná z respondentek nepřiznala, že by v něčem pochybila. Zde spatřuji jako platnou teorii G. H. Meada [2017], který tvrdí, že ostatním se prezentujeme tak, jak chceme, aby nás ostatní vnímali, i teorii Goffmana [1999], který, že si před ostatními nasazujeme masky podle rolí, které právě hrajeme. Také se ukazuje, že děti jsou hlavním tématem, na základě kterého respondentky rozhodují o dalším řešení své situace.

Většina respondentek si ze svého dětství nese jistá stigmata. Některé byly oběťmi domácího násilí, vyrůstaly v neúplných rodinách nebo jsou romského původu. Z toho vyplývá, že svou situaci neinterpretují plně tak, že by za ni byly zodpovědné, ale přisuzují ji pochybení rodiny a společnosti

Ukázalo se, že respondentky vnímají domov většinou jako místo, kde mají svou rodinu, nebo blízké. Na to se vztahuje pojetí domova od Csaba [2006] a lze tu spatřit mýtický domov, tedy místo návratu. Na otázku, zda je pro respondentky azylový dům domovem nelze jasně odpovědět, protože se jejich odpovědi lišily. Obecně se ale respondentky o azylovém vyjadřují spíše jako o střeše nad hlavou, než jako o plnohodnotném domově. Jejich pojetí se ale velmi liší, nelze tady dělat závěry. Většina z nich je v kontaktu s ostatními klientkami a nejsou zcela bez osobních vztahů s rodinou. Nelze na ně tedy vztáhnout teorii dezafiliace, která je absencí rodinných vztahu, o níž se zmiňuje Bahr [1973].

Co se týká rodinných vztahů, z výzkumu vyplynulo, že většina klientek azylového domu byla buď obětmi domácího násilí, nebo jejich vztah s partnerem nebyl funkční. Na základě těchto negativních zkušeností se ve výpovědích respondentek objevuje snaha o emancipaci od partnera a rodiny, o které se zmiňují v teoretických východiscích práce. Výsledky výzkumu se také shodují s teoretickými východisky z hlediska manželského štěstí, které je v korelaci se štěstím celkovým. Respondentky si myslí, že nestandardní vztah s partnerem a následný rozchod, případně rozvod s ním, je hlavní příčinou jejich situace.

Z výzkumu vyplynuly některé nové poznatky. V první řadě považují za důležité to, že samy klientky Městského azylového domu pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích se spíše neidentifikují s označením matka bez domova. Nejsou pro ně charakteristické znaky zjevného bezdomovectví jako spaní na ulici, absence osobních vztahů. Lze je ale označit jako bezdomovce skryté. Samy klientky azylového domu se od zjevných bezdomovců distancují. Dále se necítí být zodpovědné za svou aktuální situaci a přisuzují ji pochybení své rodiny a společnosti. Velmi zajímavým zjištěním je, že některé klientky se, i přes fakt, že mají vlastní děti, necítí být matkami, což přisuzují se svému nízkému věku a nedostatečným zkušenostem. Hlavním faktorem, který ovlivňuje další řešení jejich situace se ukazují být děti a jejich zabezpečení.

2.3 Vlastní kritika výzkumu

V první řadě vnímám jako problém poměrně malý počet respondentek. To bylo z části zapříčiněno kapacitou a formou azylového domu, protože ne všechny klientky byly matkami a ne všechny klientky, které byly osloveny sociálními pracovníci, byly ochotné se se mnou sejit.

Kriticky vnímám i původní volbu narativních rozhovorů, která se ihned při první zkušební rozhovoru ukázala být jako nevhodná. Dalo se očekávat, že klientky azylového domu nebudou zvyklé dělit se o svůj příběh a nebudou tak zběhlé ve vyprávění.

Jako další problém vnímám seznam otázek, které jsem pro polostrukturované rozhovory připravila. Myslím, že nebyly příliš dobře zpracované. Na některá témata se dalo doptat lépe, některé otázky se ukázaly při zpracování výzkumu jako bezpředmětné. Vedení rozhovorů bylo dle mého názoru trochu zmatené. Věřím, že příčinou byla má nezkušenost, ale také nepochopení některým otázkám ze strany klientek.

Celkově se mi nepodařilo obsáhnout všechna témata, která jsem původně zamýšlela. Přesto si myslím, že práce splňuje jisté parametry, které jsem si stanovila a přináší hodnotné poznatky, o kterých se zmiňuji v Závěru.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jak matky bez domova konstruuji svou identitu bezdomovkyně. Výzkum se vztahoval na matky s dětmi aktuálně žijící v Městském azylovém domě pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích. Toto téma jsem si zvolila, protože jsem vždy cítila jistou potřebu pomáhat sociálně slabším a o jejich situace jsem se vždy zajímala. Pracování na této bakalářské práci pro mě tedy nebylo pouze studijní povinností, ale i mým osobním zájmem.

V teoretické části práce jsem se snažila přiblížit fenomén bezdomovectví a to jak na něj pohlíží sociologie domova a rodiny. Popsala jsem zde také metodologii výzkumu. V empirické části jsem popsala výsledky výzkumu, kterého se zúčastnilo 6 klientek Městského azylového domu pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích.

Samotné pořizování rozhovorů pro mě bylo velkým zážitkem a zkušeností. Vzhledem k tomu, že se o dané téma zajímám, požádala jsem před započítím samotného výzkumu Městský azylový dům pro ženy a matky s dětmi v Pardubicích o možnost krátké praxe, abych si blíže přiblížila prostředí azylového domu a pochopila, jakým způsobem funguje. Samotné rozhovory probíhaly v poklidném duchu a byly pro mě velmi příjemné.

Z mého výzkumu vyplynulo, že matky bez domova se bezdomovectvím částečně identifikují. Dle svého vlastního popisu se řadí spíše mezi bezdomovce skryté a od těch zjevných se poměrně jasně distancují. To je zapříčiněno především tím, že nepobývají přímo na ulici a snaží si udržet identitu matky, která své děti dokáže zajistit. Pokud jejich odpovědi vztáhneme na typologii Snowa a Andersona [1993], patří do skupiny nezařazených bezdomovců, kteří jsou ne pomezí života před propadem a po propadu na ulici. Jejich pojetí domova se ovšem liší a to především v závislosti na předchozích zkušenostech. Azylový dům vnímají spíše jako přístřeší. Prokázalo se také, že respondentky považují své dětství a zkušenosti se svými partnery za faktory, které významně ovlivnily jejich současnou situaci. Za zajímavý považují fakt, že matky bez domova mají vnitřní potřebu se

osamostatňovat a nebýt závislé na svých rodinách a partnerech. Přesto, že jsem neprováděla rozhovor přímo s dětmi respondentek, ukázalo se, že děti jsou klíčovým tématem, které ovlivňuje další rozhodování respondentek. Velmi důležitým zjištěním je, že některé z dotazovaných se necítí být matkami kvůli svému věku a nevelkým zkušenostem, a to i přesto, že mají více, než jedno dítě.

Považuji za nutné, abych zmínila, že všechny výsledky mého výzkumu jsou platné pouze pro vzorek, pomocí kterého jsem data získala. Nelze je tedy zobecňovat.

Seznam použité literatury

- Beck, U. 2018. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Třetí vydání. Přeložil O. Vochoč. Praha: Sociologické nakladatelství, Post (Sociologické nakladatelství).
- Bernard, J. 2008. *Osobní identita v diskurzu společnosti pozdní moderny*. In Soudobá sociologie II (Teorie sociálního jednání a sociální struktury). Šubrt, J. a kolektiv. 1. vyd. Praha: Karolinum.
- Berger, P. L., T. Luckmann. 1999. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Přeložil Svoboda, J. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Brubaker, R., F. Cooper. 2000. "Beyond "Identity". " Theory and Society 29.
- Casey, R., R. Goudie, K. Reeve. 2008. „Homeless Women in Public Spaces: Strategies of Resistance.“ Housing Studies 23 (6): 899–916, <https://doi.org/10.1080/02673030802416627>.
- Clocke, P. J., J. May a S. Johnsen. 2010. *Swept up lives?: re-envisioning the homeless city*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Csaba, S. 2006. „Domov a jiná místa/ne-místa formování kulturních identit.“ Sociální studia 3 (1): 145-160. [online] [cit. 21.5.2019] Dostupné z: https://journals.muni.cz/socialni_studia/article/view/5525/4623
- Foucault, M. 2003. „O jiných prostorech.“ Pp. 71–86 in Michel Foucault. *Myšlení vnějšku*. Praha: Hermann a synové.
- Geist, B. 1992. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing.
- Gibas, P. 2017. „Domov jako konceptuální rámec, téma i výzkumný terén: vývoj i současná podoba studií domova.“ Sociologický časopis / Czech Sociological Review 53 (2): 241–268, <https://doi.org/10.13060/00380288.2017.53.2.315>.

- Giddens, A. 1999. *Sociologie*. Přeložil Jan JAŘAB. Praha: Argo.
- Goffman, E. 1967. *Interaction ritual: Essays on face-to-face behavior*. New York: Anchor Books.
- Goffman, E. 1999. *Všichni hrajeme divadlo: sebezprezentace v každodenním životě*. Praha: Nakladatelství Studia Ypsilon.
- Haasová, J. 2005. *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova: sedm skutečných příběhů*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál.
- Hradecká, V., I. Hradecký. 1996. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. Praha: Naděje.
- Jandourek, J. 2007. *Sociologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál.
- Jencks, Ch. 1994. *The homeless*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Keller, J. 2013. *Posvícení bezdomovců: úvod do sociologie domova*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Korosec-Serfaty, P. 1985. „Experience and Use of the Dwelling.“ in I. Altman, C. M. Werner (eds.). *Home Environments: Human Behavior and Environment*. New York: Plenum Press: 65–86, https://doi.org/10.1007/978-1-4899-2266-3_3.
- Liebow, E. 1993. *Tell them who I am: the lives of homeless women*. New York: Penguin Books.
- Marek, J., A. Strnad, L. Hotovcová. 2012. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál.
- Mead, G. H. 2017. *Mysl, já a společnost*. Praha: Portál.
- Možný, I. 2002. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství.

- Musil, J. 2005. „Jak se formovala sociologie bydlení“ Sociologický časopis/Czech Sociological Review 41 (2): 207-255
- Petrusek, M. et al. 2011. *Dějiny sociologie*. Praha: Grada.
- Průdková, T., P. Novotný. 2008. *Bezdomovectví*. Praha: Triton.
- Provazník, D. 1989. *Aktuálne problémy sociológie rodiny*. Bratislava: Veda.
- Reichel, J. 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, Sociologie (Grada).
- Rowe, S., Wolch, J. 1990. „Social Networks in Time and Space: Homeless Women in Skid Row, Los Angeles.“ *Annals of the Association of American Geographers*, 80 (2), 184-204. [online] [cit. 22. 5. 2019] Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/2563511?seq=1#page_scan_tab_contents.
- Simmel, G. 1903. „The Metropolis and Mental Life.” In Bridge, Gary; Watson, Sophie (eds.). 2002. *The Blackwell City Reader*. Oxford and Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Singly, F. de. 1999. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál.
- Snow, D. A., L. Anderson. 1987. *Identity work among the homeless: the verbal construction and avowal of personal identities*. *American Journal of Sociology*. 92 (6): 1336 -1371, <https://doi.org/10.1086/228668>
- Snow, D. A., L. Anderson. 1993. *Down on Their Luck. A Study of Homeless Street People*. Berkley: University of California Press.
- Svobodová, M. 1999. „Bezdomovectví z hlediska jedné občanské poradny a azylového zařízení.“ [online] [cit. 26.4.2019]. Dostupné z: www.helcom.cz
- Temelová, J. 2009. „Urban Revitalization in Central and Inner Parts of (Post-socialist) Cities: Conditions and Consequences.“ in T. Ilmavirta (ed.). *Regenerating Urban Core: 12–25* Helsinky: Centre for Urban and Regional

Studies. [online] [cit. 25.4.2019]. Dostupné z: http://urrlab.cz/sites/default/files/temelova_j._2009_urban_revitalization_in_central_and_inner_parts_of_post-socialist_cities_conditions_and_consequences.pdf

Vágnerová, M., J. Marek, L. Csémy. 2018. *Bezdomovectví ve středním věku: příčiny, souvislosti a perspektivy*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.

Vašát, P. 2012. „Mezi resistencí a adaptací: Každodenní praxe třídy nejchudších.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 48 (2): 247–282.

Vašát, P., P. Gibas, M. Poláková. 2017. „Mezi taktikou a afektem, ne-místem a místem: Vizuální analýza každodenní geografie osob bez domova.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 53 (4): 533–564.

Česká pozice. 2013. [online] [cit. 28.2.2019] Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/ilja-hradecky-bezdomovectvi-si-nikdo-dobrovolne-nevoli-pi9-/tema.aspx?c=A131214_230459_pozice_138007

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách

ETHOS – Evropská typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR [online] [cit. 12.6.2019] Dostupné z: https://www.feantsa.org/download/cz___8621229557703714801.pdf

Český statistický úřad. Tab. 30 Obyvatelstvo podle způsobu bydlení a podle velikostních skupin obcí a krajů. Český statistický úřad. [online] [cit. 22.6.2019] Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvokc=&katalog=30720&pvo=ZVCR030&z=T>

Přílohy

Příloha č.1 – otázky k rozhovoru

1. Můžete mi říct svůj příběh? Jak jste se dostala do této situace?
2. Jak vnímáte sama sebe jako matku žijící na azylovém domě?
3. Jak si myslíte, že Vás vnímá okolí?
4. Co si myslíte o ženách bez domova?
5. Nazvala byste azylový dům svým domovem? Proč ano/proč ne?
6. Do jaké míry byste se identifikovala s označením „matka bez domova“?
7. Myslíte si, že by Vaše situace byla jiná, kdybyste neměla dítě?
8. Myslíte si, že současnou situaci zažíváte, protože jste matka?
9. Jaké bylo vaše dětství? Myslíte si, že Vaše dětství/dospívání hrálo roli v souvislosti s vaší aktuální situací?
10. Jak vycházíte s ostatními klientkami?
11. Chcete mi ještě něco sdělit?

Příloha č. 2 – ukázka rozhovoru

Tazatel: Tak dobrý den. Já Vám děkuju, že jste souhlasila s rozhovorem. Ještě se jednou teda ujistím. Zeptám se, i když už jsme podepsali informovaný souhlas. Souhlasíte teda s pořizemím, nahráním rozhovoru a jeho použitím do práce?

Respondentka 1: Určitě.

Tazatel: Dobře, děkuju. Tak já Vás poprosim, jestli mi můžete převyprávět svůj příběh. Jak jste se dostala do svojí aktuální situace?

Respondentka 1: Mmmm... No. Začala jsem v patnácti... Prostě, poznala jsem jednoho kluka v patnácti letech. Em tak jsem s nim žila. Em byla to půl roku dobrý, jenomže potom začal jako bejt zlej, začal mě mlátit. No ale já sem s nim furt byla. A pak jsem s nim... Bydlela jsem u jeho maminky. Pak jsem s nim začla, za... Jsme s nim otěhotněla, měla jsem... Mám čtyřletýho kluka. No bydleli jsme furt u jeho mámy. Prostě furt jako byl hnusnej, furt mě mlátit, ale já jsem prostě byla zamilovaná a zaslepená. No a potom sme si našli byt. Noo jenomže tam to taky nešlo, protože on nechtěl platit nájem, on nechtěl platit elektriku a mě bylo vlastně sedmnáct roků, když porodila Mar... Lukáška. No tak tchýně mi hlídala Lukáška, toho staršího kluka. Tak jsem chodila do práce. S nim do Kimberly Clark v Jaroměři. No tak tam, to jsem otěhotnělo znovu. Mám Martínka ročního, chlapečka. Tak sme, potom sme se odstěhovali do Smiřic, tam sme bydleli půl roku. Jenomže tam byl už hodně moc zlej, tam furt mě mlátit a hodně psychiku na mě jel. Mmm. No potom sem šla, vlastně už mě, už prostě sem to nedávala, byla sem s nim šest roků. Už sem to prostě nedávala, kvůli dětem, protože Lukášek už byl velikej a koukal na to jak mě mlátí. No tak sem si dala žádost v Náchodě na azylový dům, tak mě tam vzali. Bydlela sem tam půl roku. Jenomže já sem si tam našla kamarádku á pučila sem jí vlastně z nájmu peníze pro děti a ona mi je nevrátila, tak mě museli vyhodit, protože sem nezaplatila nájem. Tak sem byla chvílku u bráchy, než mě vz... než... Byla sem u bráchy, potom sem byla u maminky, potom sem byla na krizový lůžko do... jak se to jmenovalo... Do Žamberku. A ze Žamberku mě vzali sem.

Tazatel: A v tom Žamberku jste pobývala nějakou delší dobu?

Respondentka 1: Ne tak sem byla jenom tři dny.

Tazatel: Jenom na tom krizovém lůžku a pak jste šla sem?

Respondentka 1: Ano.

Tazatel: A tady jste šla taky na krizové lůžko, nebo jste měla podanou žádost?

Respondentka 1: Tady sem byla taky na krizovém lůžku, protože sem tady nesehnala... jenom sem tady sehnala pro děti doktora. Takže sem to nestihla,

protože sem sem měla nastupovat v pátek a stihla sem jenom sehnat pro... pro děti doktora. Razítko žejo, že sou zdravý. Takže v pon... takže mě dali jenom na sobotu, neděli na krizové lůžko a v pondělí mě vzali nahoru. Sem musel jet do Náchoda si zařídit doktora já.

Tazatel: Mhm, dobrá. A tady na azylovém domě jste jak dlouho?

Respondentka 1: Tady už sem šest měsíců

Tazatel: Šest měsíců, dobrá. Tak jo, děkuju. Á já se zeptám. Jak vnímáte vnímáte sama sebe jako matku žijící na azylovém domě? Jak byste se popsala?

Respondentka 1: Ježiš jak bych se popsala...

Tazatel: Co je pro Vás typické? Nebo jaká byste řekla, že jste?

Respondentka 1: No, já. Já se, já se necejtím jakože... Je mi dvacetjedna roků, ale ne já se necejtím jako máma. Jenomže vim prostě, že mám prostě ty děti a že prostě musím dělat ty povinnosti, že musím uvařit, uklidit, prostě vykoupat je... Prostě vim, že to jsou prostě moje povinnosti, protože se musím o ně starat. Ale necejtím se jakože, jakože máma jako od dvou dětí. Protože vim, že mám prostě nějaký povinnosti a ty povinnosti prostě musím udělat.

Tazatel: Takže teda jako matku, byste se nenazvala. Nebo necejtíte se?

Respondentka 1: Ještě se necejtím jako matka.

Tazatel: Mhm, dobře děkuju, to je zajímavý.

Respondentka 1: Jenom prostě... Mám je ráda, miluju je protože to je moje život, ale prostě se ještě necejtím jako máma no.

Tazatel: Mhm. Á teďka teda s přítelem nejste v kontaktu?

Respondentka 1: Ne.

Tazatel: Odešla jste do něj...

Respondentka 1: Už rok a půl s nim....

Tazatel: Mhm, á s vaší rodinou v kontaktu jste?

Respondentka 1: S maminkou a bráchou.

Tazatel: A jsou vám nějak nápomocní v řešení Vaší situace?

Respondentka 1: JÓ, maminka mi pomáhá hledat bydlení, ale... jenomže my sme Romáci a je to špatný.

Tazatel: Dobrá. Jak si myslíte, že vás vnímá vaše okolí?

ticho

Respondentka 1: No, tady na azylu... Holky mě obdivují, že sem tak mladá a prostě to zvládám s těma dětmama. Že prostě umím se starat o ty děti. Že jim dokážu prostě uvařit, uklidit a ...

Tazatel: A jak vás vnímá vaše rodina?

Respondentka 1: Jo moje rodina tak... Mamka ví že prostě... Tak taky mě vnímá jako tady žejo holky žejo, ženský, takže... Asi normálně.

Tazatel: A lidé, kteří vás neznají? Třeba když... když byste se potkala s někým na ulici a vlastně věděl by tu vaši situaci... Setkala jste se někdy s tím, že byste s někým jakoby nezajímavým takhle o tom hovořila, jak oni vás vnímají?

Respondentka 1: No voni na mě koukaj jakože sem mladá jakože mám jako všechno za mnou a vepředu že mám děti, takže jako koukaj na mě jako křivě, protože... Holt sem mladá no, hodně. Takže jako... Koukaj, že mám dvě děti.

Tazatel: Mhm. A hraje to třeba nějakou roli i v tom, když si hledáte to ubytování? Jakoby to, že jste mladá *přesušení respondentkou, mluvíme současně*, to že máte děti?

Respondentka 1: No to já neříkám... to já neříkám, že sem jako mladá. Ale říkám, že sem Romka, že mám dvě děti a to už dělá problém právě.

Tazatel: To... to už problém dělá...

Respondentka 1: To už dělá problém.

Tazatel: Dobře.

Respondentka 1: Někomu to nevadí, ale někomu prostě...

Tazatel: Mhm. Takže větší problém je to, že jste Romka, než to, že máte děti. *ticho* protože další otázka, kterou jsem pro vás měla připravenou je jakou roli hraje to, že jste matkou nezletilých dětí, co se týče toho vnímání okolí. Ale na to už jste mi prakticky odpověděla. A takže se teďka zeptám... Co si myslíte o ženách bez domova?

Respondentka 1: Ježíšmarja. Eee... kdyby chtěly... nebo... co si o nich myslím. Nemyslím si o nich nic. Kdyby chtěly, tak prostě si po... prostě se postavěj na vlastní nohy a prostě udělej si svůj život přece. Kdybych já nechtěla se postavit na vlastní nohy a nechtěla by sem se starat o děti tak děti mě z toho skončej v ústavě a já sem na ulici. Jenomže tomu prostě nechci dopustit a nechci prostě skončit na ulici ani děti aby skončily na ulici, tak prostě na ty... na ty nohy se musím postavit. I holt sem na azylovym domě, ale prostě děti sou v teple a maj střechu nad hlavou.

Tazatel: Mhm. Takže teda máte pocit, že ty ženy, co jsou bez domova, někde na ulici, tak si zato vla... vlastně můžou samy? *přerušeni respondentkou*

Respondentka 1: Určitě.

Tazatel: Nebo je vnímáte jako, že to bylo souhra nešťastných náhod a ...

Respondentka 1: Můžou si za to samy. Je plno práce s ubytovnama, plno... V dnešní době je plno, kde berou ženy prostě s... Je i az... Tady je taky azylový dům vlastně co tady sou svobodný ženy. Nemaj děti.

Tazatel: Dobrá. Děkuju. Á nazvala byste azylový dům domovem? Nebo co pro vás znamená domov? Když Vám řeknu slovo domov... Co pro vás znamená?

Respondentka 1: Já se tady už cejtím jakože doma, jenomže... je to tady na krátko. Jako nemůžeme si jako spoléhat, že tady můžeme bejt přes rok nebo prostě... nebo dýl. Prostě bydlíme tady, tak zatím tady bydlíme, takže to je náš domov.

Tazatel: Mhm. A když řeknu domov, představíte si spíš střechu nad hlavou a nějaký zázemí, nebo to, že tam máte nějakou rodinu, místo kam se vrátit, kde vás jako někdo uvítá s láskou? Co pro vás ten domov znamená? Jako to slovo... Pro vás osobně.

Respondentka 1: *ticho* Domov... To je u mámy domov. Prostě když přijedu k mámě, tak prostě sem doma.

Tazatel: Mhm, dobrá. Takže teda když ještě jednou zopakuju otázku, jestli byste azylový dům nazvala svým domovem...

Respondentka 1: Ne.

Tazatel: Ne. Protože?

Respondentka 1: Protože doma mám u svojí mámy.

Tazatel: Mhm, dobrá. Á... Myslíte si, že ta vaše situace, ve které jste teďka, tedy to, že žijete na azylovém domě, by byla jiná, nebo by nenastala, kdybyste dítě neměla?

Respondentka 1: *ticho* To asi jo.

Tazatel: A jaká si myslíte, že by byla, nebo... Co myslíte, že by se dělo, kdybyste neotěhotněla?

Respondentka: Jako kdybych neměla děti... kdybych neměla děti tak nezůstanu na azylovém domě. Protože bych chodila do práce.

Tazatel: Mhm, dobrá. Á... Takže myslíte si, že ta situace, která vznikla, to, že jste na azylovém domě je protože jste matka?

Respondentka 1: Ne. Protože sem měla moc špatnýho chlapa. Kvůli tomu sem tady. Kdybych měla chlapa, kterej by se o nás postaral... a ne hlavně o mě, ale o děti, tak bych tady nebyla.

Tazatel: Dobrá. Když se vrátím ještě hodně do minulosti. Jaké bylo Vaše dětství?

Respondentka 1: Dětství? Strašný... *smích*

Tazatel: Můžete to nějak víc rozvést?

Respondentka 1: Strašný, protože maminka se zamilovala do pána. No a ten pán prostě byl zlej, mlátil nás a moje mamka to neviděla. No jenomže já, potom sem dělala ve škole už kraviny... No tak mě máma poslala vlastně ke kamarádce na dva měsíce na prázdniny a já sem se tam setkala s... od mých dětí s tatínkem. No a už sem domů nejela k mamince a už sem zůstala u něho.

Tazatel: Mhm, á... Dobře. Takže teda, á... Když jste říkala, že vaše maminka si našla přítele, který vás bil, tak myslíte, že bil vás jako děti, ne maminku?

Respondentka 1: Ano, nás.

Tazatel: Maminka o tom nevěděla?

Respondentka 1: Mě a bráchu no. No my sme jí to říkali, ale ona nám nevěřila.

Tazatel: Mhm, a maminka je s přítelem do teď?

Respondentka 1: Ne, ne, už není. Už se jí otevřely oči.

Tazatel: To je dobře, to jsem ráda. Á to trvalo jak dlouhou dobu? Jak dlouho ten přítel vlastně bydlel u vás?

Respondentka 1: Dva... dva roky, rok.

Tazatel: Mhm, a potom jste teda odjela na ty prázdniny a už jste tam teda zůstala s tím svým přítelem, se kterým jste pak měla děti. *ticho* Teďka přijde taková otázka, která možná bude znít trochu zvláště pro vás. Není to žádné označení vás, ale když bych se vás zeptala jak byste se identifikovala s označením matka bez domova? Nemyslím tím matka na ulici, ale matka která nemá domov v tom smyslu, že se vrátí někam, kde jí mají rádi, ale má tu střechu nad hlavou. Jak moc byste se s tím ztotožnila? Jestli si myslíte, že to je označení pro vás nebo vůbec ne?

Respondentka 1: *ticho* mm, ne.

Tazatel: A proč? Z jakého důvodu?

Respondentka 1: Protože já nevím. Bych nemohla jako... Nemohla bych skončit na ulici. Protože vlastně jako já mám maminku, mám. Ale ona bydlí v Trutnově a má jednu místnost a tam bych prostě nemohla jít s dvouma dětma no. Má přítele a tomu by to dělalo špatně... To by nedělalo dobře. Takže prostě... Já sem ráda, že existují azylové domy, že prostě můžeme někam takhle jít a těma dětmama.

Tazatel: To je perfektní, to je perfektní. Takže teda ten pojem matka bez domova, vy pod ním vnímáte vyloženě to matka na ulici, bez střechy nad hlavou, což vy

nejste. *respondentka kýve hlavou* Dobrá. Když se teďka zeptám na Vaší aktuální situaci... Jak vlastně plánujete řešit, nebo co plánujete do budoucna. Momentálně jste na azylovém domě a sháníte bydlení nebo...

Respondentka 1: Sháním bydlení i azylový domy, kde můžou bejt vlastně chlapy, protože mám teď přítele, jsem s ním těhotná dva měsíce, takže bych jako chtěla prostě jít už někam bydlet prostě. Chci jít hlavně do bytu, aby děti měly zázemí.

Tazatel: Mhm. A chcete jít teda bydlet s tím svým přítelem?

Respondentka 1: S přítelem no.

Tazatel: Jak vycházíte s ostatními klientkami na azylovém domě?

Respondentka 1: Jó, dobře.

Tazatel: Je tady... nebo měla jste někdy nějaký problém s ostatními klientkami? Že byste se třeba v něčem nepohodly, nebo...

Respondentka 1: Jo tak máme teď jednu na buňce nooo, s kterou se teď nepohodneme. Protože neuklízí po sobě, říká, že jí děláme naschvály a ...

Tazatel: A naschvály v jakém smyslu?

Respondentka 1: Nó že včera uklízela, měla dojem, že uklízela, ale paní asistentka šla nahoru a viděla písek ve vaně, nebyl umytej záchod. Takže asi neuklízela, takže na nás začala trošku rvát, zvyšovala na nás hlas, že my jí děláme naschvály a že ji chceme odtud vyhodit, přitom to žádná pravda není.

Tazatel: Mhm, mhm, mhm á stalo se vám někdy, že by vlastně chování ostatních klientek nějakým způsobem ohrožovalo vaše děti, nebo byste měla pocit, že vlastně je to nějakým způsobem ohrožuje ať už se to týká nějakého společného úklidu prostor, nebo jejich chování. Měla jste někdy takový pocit, že by vaše děti nebyly v bezpečí, že by je ostatní klientka třeba nepřímo ohrožovaly, třeba špatnou hygienou nebo tak?

Respondentka 1: To né.

Tazatel: Dobře, to jsem ráda. Tady na azylovém domě je ještě, pokud vím, v suterénu noclehárna.

Respondentka 1: Ano.

Tazatel: Á tam jsou vlastně, tam prakticky přespávají ty ženy, které opravdu domov nemají, které jsou opravdu na ulici. Vy se s nimi nějak dostanete do kontaktu takhle...

Respondentka 1: Jo na zahradě no, když jdeme na kuřárnu.

Tazatel: Mhm, a tam máte pocit, že je to pro vás nějaké ohrožení? Nebo pro vaše děti?

Respondentka 1: Né...

Tazatel: Máte s nimi nějaké konflikty, nebo vycházíte s nimi v pořádku?

Respondentka 1: Jako jo vychá... My s nima mluvíme jako. Jak... Tak... Takle když se s nima bavíme tak se jich neštítím, ale když jdou z tý noclehárny tak oni si jdou hned nakouřit a oni hrabou prostě všude. A když jdete a šáhnete na kliku... Já mám ročního kluka a pak jdu k němu a než šáhnou na něho... Takže jako, trochu jako se bojím no.

Tazatel: Takže svým způsobem to trochu cítíte jako ohrožení svých dětí.

Respondentka 1: Trošku jo, malinko no.

Tazatel: Mhm, dobrá. Stalo se vám už někdy, že jste neměla kde bydlet? Že jste musela vyhledat takovouhle pomoc azylového domu? Myslím ještě před tím... Vy jste byla před tím na jiných azylových domech, ale *přerušeni respondentkou* zda se to stalo ještě před tím, než jste otěhotněla.

Respondentka 1: Né to né, ale stalo se mi to *smích*, když sem měla děti. Právě tadyta situace, než mě vzali sem. A to sem se modlila a děkovala sem, že mě vzali sem. Protože sem mohla přijít o děti. V Náchodě mě vlastně.. sem tam půjčila vlastně ty peníze a vyhodili mě odtamtud', takže sem neměla vůbec kam jít. Vlastně u mámy sem nemohla bejt, tam dlouho, protože ona má jednu malinkou místnost a má přítele. A já jsem měla malinkýho Martínka vlastně, byl ještě miminko. Takže už sem byla v takový situaci.

Tazatel: Že jste opravdu neměla kde přespat?

Respondentka 1: No jako měla sem kde přespat, ale bylo to už takový na háku no. Bylo to jen tak tak, že mě vzali do toho Žamber... Žamberku a že mě vzali sem no.

Tazatel: Mhm, á Dokážete si představit, co by se dělo kdyby vás sem nepřijali? Kdyby tady třeba nebylo místo na krizovém lůžku? Kdybyste opravdu... protože tady je čekací lhůta jeden týden na přijetí do azylového domu. Dokážete si představit, co by se dělo? Co byste dělala?

Respondentka 1: Ne. Nedokážu si to představit.

Tazatel: Dobrá. Jak vycházíte s klientkami jsem se vás sice už ptala, ale chtěla bych se ještě zeptat co si myslíte, že s ostatními klientkami tady na azylovém domě máte společné?

Respondentka 1: To, že nemáme kde bydlet a že... společnýho hlavně to, že kdybychom neměly naprd chlapy, když to takhle řeknu, tak tady nejsme.

Tazatel: Mhm, takže ostatní klientky mají podobný příběh jako vy? Mají podobný problém?

Respondentka 1: Asi ňák tak no.

Tazatel: Mhm, a vnímáte tady třeba, že je tady někdo, kdo si za to může sám? Nebo jsou opravdu vlastně ženy na tom azylovém domě jakoby obětí takových nešťastných událostí jako jste měla vy?

Respondentka 1: To nevim, ale sou tady takový dvě paní co takový jako stejný příběh, než já. No vono my tady moc nejsme takhle jakože mladý. Tady sou spíš takový ty starší lid žejo. Co sou sami žejo. To nevim jak sem se dostaly paní.

Tazatel: Dobrá. Když se vrátím ještě k tomu dětství.

Respondentka 1: Ano

Tazatel: A k tomu vašemu dospívání... Myslíte si, že to hraje nějakou roli v tom, že jste se dostala sem na azylový dům? Myslím... Teďka se vracím jakoby k tomu, že teda přítel vaší maminky vás bil. Myslíte si, že to má nějakou souvislost, nebo hraje to roli v tom, že jste se dostala do tadyté situace?

Respondentka 1: Kdyby maminka se do něho nezamilovala tak já sem se chtěla jít původně učit. Já sem se chtěla vyučit a prostě sem si chtěla jet úplně jinačí život, ale ono to prostě nešlo tam žít s tou maminkou.

Tazatel: Takže vidíte nějaký problém právě v tom přítelovi té maminky.

Respondentka 1: Ano.

Tazatel: Myslíte si, že by to vypadalo jinak, kdyby ona si ho nenašla? Tak že vy byste si nenašla třeba toho přítele tenkrát tam?

Respondentka 1: Určitě. Ne.

Tazatel: Takže vy jste se nechtěla vrátit domů vyloženě z těch prázdnin?

Respondentka 1: Ne... ne.

Tazatel: Mhm. Říkala jste, že hledáte bydlení nebo jiný azylový dům.

Respondentka 1: Ano.

Tazatel: Což jsou dvě odlišné věci, protože na azylovém domě asi nemůžete být se svým přítelem aktuálním.

Respondentka 1: Jo určitě můžu. Můžu. V Chrudimi je azylovej dům, kde můžete bejt vlastně s přítelem.

Tazatel: Takže to je nějaký azylový dům pro rodiny?

Respondentka 1: Ano, je to na dva roky. Je to azyl pro rodiny s dětmi a můžete tam bejt dva roky no.

Tazatel: A přítel je aktuálně taky někde na azylovém domě, pracuje?

Respondentka 1: Ne on je u maminky prej jako.

Tazatel: Tady v Pardubicích?

Respondentka 1: *kývá hlavou*

Tazatel: Mhm. A vy pocházíte odkud? Jste říkala, že jste cestovala po těch azylových domech různě..

Respondentka 1: Já pocházím z Broumova.

Tazatel: Mhm, z Broumova. A prošla jste teda azylovými domy... říkala jste v Náchodě a ještě někde?

Respondentka 1: V Náchodě a Žamberku jsem byla na krizáku.

Tazatel: Mhm, dobrá. Já se ještě zeptám, jestli máte pocit, že bych se ještě nezeptala na něco co by třeba mohlo být pro mě zajímavé. Jestli je ještě něco, co byste mi chtěla sdělit navíc. Něco zajímavého z vašeho života. Nebo z vašeho pobytu na azylovém domě.

Respondentka 1: Na azylovym domě v Náchodě... vlastně, tak přítel mě tam naháněl, co sem měla s nim děti. Takže dva, tři měsíce jsem nešla ani vynýst koš. Musela sem bejt zavřená protože všude byl, všude mě naháněl. No takže jsem nikam nechodila. Když sem šla vlastně pro peníze tak sem si jela s policajtama do banky.

Tazatel: Vám poskytl jakoby ochranu?

Respondentka 1: Musela sem zavolat policajty, protože von mě čekal před bankou. On mi bral i peníze. No kvůli němu skončila sem tady a děti trpěj.

Tazatel: Máte pocit, že vaše děti tím trpí?

Respondentka 1: No Lukáše von je starší von je čtyři roky a von jako je fakt hodně chytřej. Kdybych... kdyby mi nevzal peníze minule na tu elektriku tak ještě bydlím do teďka.

Tazatel: Takže přítel vám teda i peníze bral. Nejen že vás bil ale ještě vám bral peníze?

Respondentka 1: Ano

Tazatel: A když jste byla v tom azylovém domě tak vás pronásledoval.

Respondentka 1: Ano určitě.

Tazatel: A za jakým... S jakým důvodem vás pronásledoval?

Respondentka 1: Protože mě chtěl zbit.

Tazatel: Protože jste odešla?

Respondentka 1: Ano, protože udělali na mě takový menší drby, že mám chlapa a on mě chtěl zbit no. Potom odjel do Anglie, vlastně už přes rok, rok a půl možná neviděl děti. No a potom sem se dozvěděla, že je ve vězení.

Tazatel: A víte za co?

Respondentka 1: Že nechodil na probačku se hlásit.

Tazatel: Mhm. Takže teďka on aktuálně je ve vězení.

Respondentka 1: Tady v Pardubicích.

Tazatel: Tady v Pardubicích. A myslíte si, že kdyby v tom vězení nebyl tak, že by vás pronásledoval i tady? Nebo myslíte si, že už ej to promlčené?

Respondentka 1: To myslím, že... že by nepřišel sem. To by... Ne to ne. To už by nepřišel ale švalo mě, že děti měly teď, před Vánoce, měli narozeniny právě a von vůbec, prostě nezám. On prostě ani nepopřál prostě, ani sušenku nedonesl prostě. To mě štve na něm nejvíc, protože děti miloval úplně.

Tazatel: A teďka o ně teda vůbec nemá zájem.

Respondentka 1: Teď vůbec nemá o ně... o ně zájem. Mám je já v péči, protože sem si dala aaaaa... soud. Takže mě dali děti do péče ale neuznali mě alimenty, protože on nepřišel.

Tazatel: Takže teďka od něho teda nepobíráte žádné peníze?

Respondentka 1: *vrtí hlavou*

Tazatel: A vaše příjmy jsou teda teď jaké? Z čeho vy peníze berete?

Respondentka 1: No já žiju z mateřský, vlastně 7600 a přídavky na děti... vlastně na každého 500, a šest stovek беру životní minimum a choděj mě sem na účet bydlení.

Tazatel: A máte jako problém s tím vyjít nebo je to v pořádku takhle ty peníze? Zvládáte to?

Respondentka 1: Tak mohli by bejt ještě trošku víc *smích* ale nák to nejde no.

Tazatel: Nestává se vám třeba, že byste třeba neměla na živobytí na jídlo...

Respondentka 1: Ne to se mi nemůže stát, ne.

Tazatel: Tak jsem ráda, že to takhle pěkně zvládáte.

Respondentka: To děkuju. To musím, nesmím je nechat děti o hladu.

Tazatel: Mhm, takže pro vás teda, ačkoli jste teda řekla, necítíte jako matka matka tak je pro vás i tak prioritou, aby ty děti teda měly co jíst...

Respondentka 1: určitě, děti jsou pro mě na první řadě, to je můj život. Ale necejtím se prostě jako máma. Vim, že prostě mám povinnosti, že prostě musím se o ně postarat, nemůžu je nechat o hladu, nesmím... nemůžu je nechat ve špíně takhle když to řeknu. Ale prostě na mámu se ještě necejtím.

Tazatel: Takže kdyby ty děti nepřišly předtím tak byste si je plánovaně nepořádila ještě. Nebo jakým smyslem se necítíte jako máma?

Respondentka 1: Já...

Tazatel: Jestli to dokážete popsat.

Respondentka 1: Prostě já sem taková do větru, já prostě sem ještě taková... um... já nevím jak to mám říct. *ticho*

Tazatel: Radši byste si ještě užívala, než byla jakoby... než měla povinnosti s dětmi?

Respondentka 1: Ne, ne to ne. To já jsem si užívala celkem dost. Aleee... Nevím no, nevím jak vám to mám vysvětlit. Nevím jak to mám popsat.

Tazatel: Nějak vlastními slovy. Jak vám to je příjemné. *smích*

Respondentka 1: Prostě ještě... já nevím jak to mám říct.

Tazatel: Jestli vám ta otázka není příjemná tak od ní klidně jako můžeme jít.

Respondentka 1: Ne, já nevím jak vám to mám vysvětlit prostě. Ještě necejtím se jako máma no.

Tazatel: mhm dobře...

Respondentka 1: Jako že mám povinnosti to jo. Že doktoři, že musím všechno si vylítat nakoupit, tady to a...

Tazatel: Je to pro vás náročné?

Respondentka 1: Trošku maličko jo, ale jde to.

Tazatel: Zvládáte to.

Respondentka 1: Zvládám to zatím.

Tazatel: To je dobře, to je dobře... A ...

Respondentka 1: Snad to někdy přijde, že se budu cítit jako máma.

Tazatel: Já si myslím, že určitě, že to stoprocentně přijde...

Respondentka 1: Až třeba budou děti větší trošku.

Tazatel: Á ten váš starší syn...

Respondentka 1: Ano...

Tazatel: Myslíte si, že vnímá jakoby tu situaci? To, že je na azylovém domě?

Respondentka 1: Ano. *smích* On když se ho i zeptáte, tak vám řekne, že bydlí na azylovém domě v Pardubicích *smích*

Tazatel: To je dobře, že aspoň ví, kde bydlí.

Respondentka 1: Jó *smích*

Tazatel: A myslíte, že to vnímá jako nějakou odlišnost třeba od ostatních dětí nebo že to bere, že to je jakoby normální...

Respondentka 1: Nééé

Tazatel: Vnímá to, vnímá to, že to není standartní situace?

Respondentka: Ne, on se cítí nahoře jako v pokoji, on se cítí tam jako doma. On tam má úplně všechno, hračky, takže... On... Takhle sme vlastně bydleli i my. Co já se měla měla vlastně jenom jednu místnost, když sem bydlela v bytě, takže on se tam cejtí jako doma no nahoře, takže... Nemá žádný rozlišnosti.

Tazatel: Takže si myslíte, že ho ten pobyt tady v ničem jako neomezuje.

Respondentka 1: No oni tady choděj do školky. Tady je ten cetrum dětskej, takže on tam chodí, takže...

Tazatel: Dobrá... Tak vy jste mi asi na všechny moje otázky odpověděla, takže pokud mi nechcete ještě něco sdělit...

Respondentka 1: To je dobrý, nemám teď už nic.

Tazatel: Dobře tak v tom případě já vám poděkuju za rozhovor, přeju vám hodně štěstí do budoucna a doufám, že vás potká víc štěstí, než jste měla do teďka že si najdete bydlení.

Respondentka 1: Děkuju, vám taky. Nashledanou.

Tazatel: Nashledanou.

Příloha č. 3 – informovaný souhlas s rozhovorem

INFORMOVANÝ SOUHLAS S ROZHOVOREM

Byla jste požádána o rozhovor za účelem získání dat a informací pro kvalitativní výzkum k bakalářské práci Natálie Staré. Výzkum probíhá v rámci bakalářského studia Katedry Sociologie, Filozofické fakulty, Univerzity Hradec Králové. Název práce je „Konstrukce identit matek bez domova: případ Městského azylového domu pro ženy a matky v Pardubicích“. Tato práce se zaměřuje na výzkum týkající se matek, které ztratily možnost svého vlastního bydlení a tím jak se identifikují se svojí aktuální situací. Vaše účast na projektu je dobrovolná. Účast spočívá v nahrávaném rozhovoru, který potrvá přibližně 1 hodinu. Vzhledem k citlivosti zkoumané problematiky je náležitá pozornost věnována etickým otázkám a zajištění klientčina bezpečí. Důraz je kladen na:

- (1) Anonymitu dotazovaných – v prepisech rozhovorů budou odstraněny identifikující údaje.
- (2) Mlčenlivost výzkumnice ve vztahu k osobním údajům o účastnících výzkumu (s tím, že s výzkumným materiálem bude pracovat výhradně Natálie Stará).
- (3) Jako dotazovaná máte právo kdykoli odstoupit od výzkumné aktivity, a to i v průběhu rozhovoru.

Děkuji za pozornost věnovanou těmto informacím a žádám Vás tímto o poskytnutí souhlasu s Vaší účastí ve výzkumu. V případě dotazů týkajících se tohoto projektu se můžete obrátit na jeho řešitelku, Natálii Starou (605391702).

Svým podpisem zde souhlasíte s Vaší účastí na výzkumu. Jeden výtisk tohoto formuláře náleží Vám.

Jméno dotazované/ho:

Jméno řešitelky projektu:

V Pardubicích dne

Příloha č. 4 – kódování

Identifikace s bezdomovectvím
Vnímaní vlastní identity
Domov
Rodina – manželství, partnerství
Dětství